

De arbeidersstrijd in Polen 1970-'71, 1976, 1980-'81

Inhoudsopgave

De opstand van 1970-71	2
Korte voorgeschiedenis	2
Gdansk	3
Gdynia	4
Szczecin	5
Gierek en de stakers.....	8
De gesaboteerde arbeidersdemocratie	13
Lodz	15
De opstand van 1976	16
Gierek's economische politiek	16
Nieuwe arbeidersstrijd	18
Nieuwe misleidingen	18
Zomer 1980.....	20
Een beslissende periode: 15-31 augustus.	22
September 1980: de vakbeweging contra de beweging van onderop.....	24
Van zomer 1980 tot zomer 1981	24
De arbeidersstrijd in het defensief.....	24
Augustus 1980: van de economische naar de politieke crisis.....	25
Herfst 1980: Solidariteit en KOR kaderen de strijd in	25
Winter 1980-81: herstel van de autoriteiten	25
Het partijcongres.....	26
Het verlies van de vrije zaterdagen.....	27
Zomer 1981 en het congres van Solidariteit	27
Oost-West samenwerking.....	28
Het enige perspectief: internationale strijd	29
Bijlagen: krantenknipsels	30
"Westen terughoudend, bang voor escalatie"	30
Chronologie van de Poolse crisis: zomer 1980 tot december 1981	31

Polen 1976: arbeidersstrijd tegen staatskapitalisme

"Poolse staking" is een vooroorlogse uitdrukking voor wat tegenwoordig een wilde staking genoemd wordt. Uit krantenberichten vanaf eind juni kan men opmaken dat ook in het naoorlogse, zogenaamd "socialistische" Polen de wilde staking een uitstekend strijdmiddel is. Nadat de regering op 24 juni [1976] belangrijke prijsstijgingen voor de eerste levensbehoeften aangekondigd had, braken in de bedrijven op verschillende plaatsen in het land wilde stakingen uit. Buiten de bedrijven uitte het arbeidersverzet zich door het in brand steken van partijbureaus en het bezetten van een spoorlijn. De volgende dag trok de regering Gierek de prijsstijgingen al weer in. Partijleider Gierek zal daarbij ongetwijfeld gedacht hebben aan de stakingen van 1970/71, waarna Gomulka vervangen werd door Gierek. In 1976 kwam het erop aan de ontkiemende massabeweging zo snel mogelijk in haar groei te belemmeren door onmiddellijk aan de eisen van de stakers toe te even. De betekenis van de stakingen van afgelopen juni, kunnen dan ook alleen maar begrepen in het licht van de opstand van 1970/71.

De opstand van 1970-71

Korte voorgeschiedenis

Na eeuwenlang het strijdtoneel te zijn geweest van oorlogen tussen Pruisen, Zweden en Rusland om de heerschappij over het Poolse grondgebied, rolt in 1914 de Eerste Wereldoorlog over het land heen. Na de Russische Revolutie verandert Polen in een slagveld van de strijd tussen het privé-kapitalisme en het zich ontwikkelende Russische staatskapitalisme.¹ Na het einde van de oorlog ven de witte legers tegen de Sovjet-Unie in 1922/23, komt Polen onder Engels/Franse invloed. De massa-ellende in deze jaren dwingt vele Polen als gastarbeiders naar West-Europa en de Verenigde Staten te trekken. In september 1939 wordt het land tussen Duitsland en Rusland verdeeld, overeenkomstig het Hitler-Stalin-pakt. Als in 1941 de oorlog tussen Hitler-Duitsland en de Sovjet-Unie uitbreekt, komt Polen geheel in Duitse handen: bloedbaden, deportaties, economische plundering. Het westers en het Russisch georiënteerd verzet tegen de Duitse bezetting bestrijden elkaar weer op hun beurt. Na de "bevrijding" door Russische troepen wordt het grondgebied van de nieuwe Poolse staat uitgebreid met vroegere Duitse gebieden in het noorden en het westen, waarvoor gebieden in het oosten aan de Sovjet-Unie zijn afgestaan. In 1947 komt een einde aan de onzekerheid over de politieke en economische toestand van Polen: onder druk van het Russische bezettingsleger worden meer Westers georiënteerde stromingen (die Marshallhulp wilden aanvaarden) uitgeschakeld. De destalinisatie van 1956 zijn aanleiding voor hevige spanningen binnen de partij, die samenvallen met de opstand van Poznan, die bloedig onderdrukt wordt. Gomulka, in 1947 door de Stalinisten uit de partij gezet, komt als overwinnaar tevoorschijn uit de strijd tussen de verschillende stromingen in de partij. De belangrijkste veranderingen betreffen de herinvoering van het privébezit in de landbouw, hervorming van de vakbonden, het van bovenaf instellen van "arbeidersraden", verandering van de handelsbetrekkingen met de Sovjet-Unie in het voordeel van Polen en versoepeling van de uitbuitingsvoorwaarden. Aan de verbetering van de levensomstandigheden van de arbeidersklasse komt een einde wanneer in 1958 de economische situatie verslechtert. Gomulka ziet zich gedwongen de hervormingen van 1956 gedeeltelijk ongedaan te maken. Vanaf 1963

¹ De karakterisering van kapitalistische landen als ofwel privé- ofwel als staatskapitalistisch is om meerdere redenen problematisch en feitelijke onjuist. Het staatskapitalisme is een tendens in alle landen en ook z.g. staatskapitalistische landen kennen privé- en coöperatief bezit van productiemiddelen. F.C.

breidt het aantal stakingen tegen prijsverhogingen en onderdrukking van de vorige stakingen zich uit. Gedurende de winter van 1969/70 breken in de bedrijven al verschillende conflicten uit. De partij probeert de ontstaande beweging in te dammen door het beleggen van bijeenkomsten, waarin de politiek van de regering gerechtvaardigd wordt. Op deze vergaderingen oefenen de arbeiders scherpe kritiek uit op de partijbonzen. De strijd valt niet meer tegen te houden. In de herfst van 1970 breken stakingen uit in de belangrijke industriecentra. De arbeiders eisen vlees en andere eerste levensbehoeften. De bureaucratische stroming in de partij besluit haar politiek door te drukken: op 13 december wordt op radio en t.v. bekend gemaakt dat de prijzen van 46 artikelen ter voorziening in de eerste levensbehoeften met gemiddeld 30% verhoogd worden.

Gdansk

Op de scheepswerven van Gdansk is op dat ogenblik al een staking bezig. De staking richt zich tegen de pogingen het arbeidstempo op te jagen, die, net als overal in Polen, onder het mom van "economische stimulansen", ingevoerd worden. Twee afdelingen besluiten een gekozen afvaardiging naar de partijleiding te sturen om te praten over de prijsstijgingen. Het bericht dat de afvaardiging gearresteerd is, leidt tot een ware arbeidersopstand. Door het regeringsbesluit ter verhoging van de prijzen, ontwikkelt zich de tot de scheepswerven beperkte loonstrijd tot den politieke strijd van de hele arbeidersklasse tegen de staat. De dag na de arrestatie wordt op de scheepswerven een bijeenkomst van alle arbeiders gehouden. Drie uur later trekken duizenden scheepsbouwarbeiders de stad in, naar het gebouw van de partij. Onderweg sluiten andere arbeiders, vrouwen en kinderen zich bij de stoet aan. Door de straten van Gdansk weerklinkt de Internationale. Aangekomen voor het gebouw van de partij wordt de stoet toegesproken door een lagere partijfunctionaris. Tevergeefs probeert hij zich verstaanbaar te maken. Als de politie verschijnt, breken er gevechten uit. De arbeiders veroveren een patrouillewagen, die ze voor de stoet uitduwen, in de richting van de scheepswerven. Door de luidsprekerinstallatie van de patrouillewagen worden een bijeenkomst voor het partijgebouw om 16.00 uur en een demonstratie voor de volgende dag bekend gemaakt. De stoet splitst zich in tweeën. De ene helft trekt naar de universiteit om daar steun te zoeken, tevergeefs. Het andere deel probeert de technici van het radiostation te bewegen hun strijd in het hele land bekend te maken, zonder resultaat. Van 16.00 tot 22.00 uur vinden hevige straatgevechten plaats tussen betogers enerzijds en politie en militie anderzijds. De ruiten van het partijgebouw worden ingegooid en daarna wordt het in brand gestoken. Ook andere symbolen van de heersende klasse moeten het ontgelden: het persgebouw, de schouwburg, de Investeringsbank, het restaurant Monopole. De arbeiders voorzien zich in de strijd zelf van wapens: men neemt flessen spiritus weg uit de opengebroken winkels om molotovcocktails te maken, surveillancewagens van de politie worden "veroverd" om wapens en luidsprekers. De meeste wagens worden vanaf een brug op de spoorlijn gegooid. Terwijl de t.v. tot orde maant, sluiten de hoge partijbonzen zich op in de marinekazerne. De volgende dag blijkt de staking zich uitgebreid te hebben tot verschillende fabrieken. Opnieuw trekt een lange stoet arbeiders de stad in. De stakers vallen het hoofdkwartier van de militie aan in een poging de gearresteerde collega's te bevrijden en aan wapens te komen. Door het sturen van versterkingen kan de militie nog maar net voorkomen dat deze poging slaagt. De strijd breidt zich nu over een groter gebied, Jonge demonstranten kapen bussen en vrachtwagens die ze vol gas op de militietroepen afsturen, terwijl ze er zelf op het laatste ogenblik uitspringen. Andere auto's worden in brand gestoken. Ook het gebouw van het regionaal comité en het gemeentehuis moeten het ontgelden; ze worden vip van molotovcocktails in brand gestoken. Wanneer soldaten waarschuwingsschoten afvuren, worden ze decor de menigte uitgelachen. Dergelijke taferelen spelen zich in de hele stad af: brandstichting van openbare gebouwen, plundering van winkels. Politie, militie en leger staan machteloos tegenover de enorme massa manifestanten, die van het ene naar het andere doelwit snellen. Vanaf 18.00 uur krijgt het repressie-apparaat opdracht om hardhandig in te grijpen. Al eerder waren demonstranten op straat gaan zitten om te verhinderen dat versterkingen pantserwagens en tanks het centrum konden bereiken. Daarbij kwam een havenarbeider om het leven. Vele jonge soldaten weigerden hun tanks in de menigte te rijden.

Terwijl de soldaten in de lucht schieten, richten de leden van de militie (direct aan de partij verbonden!) zorgvuldig op de arbeiders. De militie wordt dan ook op alle mogelijke manieren uitgeschakeld: gewurgd, opgehangen, gedood met haar eigen wapens, gelynacht, gestenigd, verdronken. Maat 's-avonds is het gezag weer meester over de straat. Overal patrouilleert de militie, brandweerlieden blussen de branden en gemeentearbeiders zijn de hele nacht bezig de sporen van de opstand zoveel mogelijk aan het oog te onttrekken. Nu de arbeiders op straat de nederlaag hebben geleden, houdt Kociolek, vice-premier en lid van het politieke bureau van de partij, een toespraak voor de plaatselijke t.v. waarin hij de opstand veroordeelt en oproept tot werkhervatting met vage beloften tot loonsverhogingen voor de scheepswerven. Terwijl de versterkingen van het gezag de stad intrekken, gaan steeds meer arbeiders terug naar de scheepswerven. De volgende dag verzamelen zich meer dan 5.000 arbeiders voor het gebouw van de directie van de scheepswerven. Partijbonzen herhalen Kocioleks t.v.-toespraak van de vorige avond, terwijl ze wijzen op de tanks die de scheepswerven omsingeld hebben en benadrukken dat het leger opdracht heeft gekregen te schieten. De arbeiders brengen hun eisen nogmaals naar voren: loonsverhogingen, prijsverlagingen, vrijlating van gearresteerde collega's. Bij een poging van een groep jonge arbeiders om uit de omsingeling te breken, vallen enkele doden en gewonden als de tanks gaan schieten. Het blijft bij die ene uitbraakpoging. Verslagen in de politieke strijd op de straat tegen het onderdrukingsapparaat, zijn ze gedwongen zich te beperken tot de bezetting van het productieapparaat. In die bezetting die tot het einde van de volgende dag zal duren, organiseren de arbeiders zich per afdeling in algemene vergaderingen om de eisen en de strijdmiddelen te bediscussiëren. De afdelingen overleggen onderling door het sturen van afgevaardigden. In deze organisatie op de arbeidsplaats zijn al de elementen te zien van wat bij een uitbreiding en verdieping van de strijd zal uitgroeien tot arbeidersraden. Maar behalve de voedselvoorziening voor de bezetters en een voorstel (verder komt het niet) om een arbeidersmilitie te vormen, bespreken de bezetters van de scheepswerven geen maatregelen die kunnen leiden tot een overnemen van het productieapparaat. Behalve het feitelijke isolement van de strijd (omsingeling door het leger!), speelt in de beperking van de bezetting tot een eisenstrijd ook een rol dat de meeste arbeiders van de partijleiding de oplossing van hun problemen verwachten. Op 17 december gaan de arbeiders weer naar huis.

Gdynia

Gdynia ligt slechts een tiental kilometers van Gdansk verwijderd. Al snel slaat de staking over naar Gdynia. Ook hier wordt het stakingscomité gearresteerd als het met de partij wil onderhandelen. De arbeiders van de scheepswerf "Commune van Parijs" houden een vergadering, kiezen een nieuw stakingscomité en besluiten:

- de scheepswerf te bezetten;
- op te trekken naar de stad, met vrouwen en de gevangengenomen directie voorop;
- een hele serie economische maatregelen te eisen;
- het stakingscomité van Gdynia te bevrijden.

De partij staat nu onderhandelingen toe, maar aanvaardt de eisen niet. Diezelfde avond bezet het leger de scheepswerven, terwijl de arbeiders naar huis gaan. De autoriteiten besluiten de scheepswerven een dag te sluiten. Kociolek zegt voor de radio dat de scheepswerven gesloten zullen worden. Maar op het einde van zijn toespraak zegt hij "Alleen als de arbeiders normaal weer aan het werk gaan ... kan het normale leven weer terugkeren in de drie steden. Door deze dubbelzinnigheid denkt een deel van de arbeiders dat zij donderdag 17 december het werk moeten hervatten. Waarschijnlijk is het een provocatie om botsingen met het leger uit te lokken. Politie en leger, bewapend met tanks en kanonnen omsingelen de scheepswerven van Gdynia en blokkeren de toegang. De situatie in Gdynia is omgekeerd als die in Gdansk. In Gdansk hebben leger en politie de straat heroverd en de arbeiders hebben zich verschanst op de scheepswerven.

In Gdynia bezet het leger de werven de soldaten is verteld dat er een imperialistische invasie wordt verwacht van als arbeiders verklede mariniers en de arbeiders willen de scheepswerven in om aan het werk te gaan of om de bedrijven te bezetten. Op weg naar de haven en de scheepswerven of andere fabrieken, moet men een met brug de spoorweg oversteken van de Kosmerovstraat naar de Polskastraat. Een zwangere vrouw was de eerste om de trappen af te lopen van de brug naar de Polskastraat; achter haar volgden vier arbeiders van de scheepswerven. Op dat moment en zonder enige waarschuwing volgde een mitrailleursalvo en de vrouw rolde de trappen af terwijl ze 'Jezus Maria' riep. Nieuwe salvo's weerklonken. Een van de arbeiders schilde achter de brugleuning, de andere drie vielen. Dan paniek met kreten "Ze doden. Ze doden". Een aanzienlijke menigte verzamelde zich in de Kosmerovstraat. Overheersende gevoelens van verontwaardiging en rebellie tegen de 'volksmacht' die het beval tot de slachtpartij en moord had gegeven. Dat bleef zo tot zonsopgang. Toen kwamen de helikopters in actie; ze gooiden traangasgranaten op de menigte en beschoten ze met de mitrailleur. Velen werden gedood of gewond. De menigte zoekt bescherming tegen de helikopters door het station in te vluchten. Met diesel van een locomotief steken ze het station in brand en vallen op het stationsplein het gebouw van de Procureur aan. Zo'n 5000 manifestanten confronteren het leger op de perrons van het station en op kades van de haven. Het leger blijft schieten en maakt vele doden en gewonden. Uiteindelijk heerst, net als in Gdansk, de orde in Gdynia.

Szczecin

Drie dagen na de opstand in Gdansk, op 17 december, beginnen de arbeiders van de Warski scheepswerven solidariteitsstakingen. In Gdansk en Gdynia volgde de organisatie van de stakingen op de nederlaag op straat. In Szczecin gaat het andersom: een bijeenkomst kiest een arbeiderscomité dat de taak krijgt om de discussie aan te gaan met Walaszek, de plaatselijke verantwoordelijke van de partij. De algemene vergadering en het comité hebben een lijst met eisen opgesteld.

- 1) We eisen het vertrek van de huidige Central Raad van de vakbonden die nooit de belangen van de arbeidersklasse verdedigt;
- 2) We eisen onafhankelijke vakbonden die de arbeidersklasse verdedigen en steunen;
- 3) We eisen de terugkeer van levensmiddelen op het niveau van voor 12 december 1970;
- 4) We eisen een loonsverhoging van 30%;
- 5) We eisen doorbetaling van het gewone loon gedurende de staking;
- 6) We eisen schadevergoeding voor alle schade die arbeiders hebben geleden tijdens de staking, met name de betaling van schadevergoeding aan alle gezinnen waarvan leden tijdens de onlusten gewond of gedood werden;
- 7) We eisen dat alle arbeiders die wegens de staking werden gearresteerd, worden vrijgelaten, dat tegen hen geen vervolging wordt ingesteld, of tegen hen maatregelen op de werkplek worden genomen;
- 8) We eisen dat tegen de leden van het stakingscomité of tegen de stakers geen vervolging wordt ingesteld, of tegen hen maatregelen op de werkplek worden genomen;
- 9) We eisen dat er geen enkele inmenging van de strijdkrachten in de bedrijven is, en we staan niet toe dat het leger zich verlaagt en zijn eer bezoedelt door de politie uit te dossen met militaire uniformen;
- 10) We eisen intrekking van het decreet van de 17de december 1970 met betrekking tot het gebruik van wapens;

- 11) We eisen het vertrek van allen die schuldig zijn aan het afslachten van arbeiders die streken voor hun fundamentele rechten en we zullen niet toestaan dat geschoten wordt op weerloze arbeiders;
- 12) We eisen het vertrek van degenen die verantwoordelijk zijn voor de economische crisis in ons land, ongeacht hun positie in partij of regering;
- 13) We eisen dat de traktementen van partijen regeringsfunctionarissen beperkt worden tot een niveau dat vergelijkbaar is met de gemiddelde lonen in de industrie;
- 14) We eisen dat de pers, de radio en de t.v. de arbeiders niet afschilderen als straatschenders en dat degenen die dat gedaan hebben gestraft worden;
- 15) We eisen dat de prijzen voor maaltijden in de kantines van de politie en van de partij verhoogd worden tot een peil overeenkomstig het prijspeil in het hele land;
- 16) We eisen bevordering van de woningbouw en rechtvaardige verdeling van de woonruimte, zonder discriminatie of bevoorrechtiging van bepaalde sociale groepen;
- 17) We eisen beperking van het administratieve apparaat tot redelijke proporties;
- 18) We eisen opheffing van de blokkade van de telefoonverbindingen met Szczecin;
- 19) We eisen door de radio, de t.v. en de pers juist geïnformeerd te worden over de economische en politieke toestand van het land;
- 20) We eisen dat de leden van de raad voor de provincie Szczecin met generaal Jaruzelsky voorop naar ons toe komen om onze rechtvaardige fundamentele eisen te onderzoeken;
- 21) Als aan onze eisen voldaan is en de verantwoordelijke autoriteiten dat bekend gemaakt hebben door radio, t.v. en pers, zullen we het werk hervatten;
- 22) Nadat aan de eisen voldaan is, zullen we het werk correct en eerlijk hervatten.

Uit dit pakket spreekt de beperking van de bezetting van de scheepswerven tot een eisenstrijd: als voorwaarde voor werkhervatting stelt men een wisseling van personen in het machtsapparaat (in de vakbond, de regering, de partij) teneinde de problemen van de arbeiders te kunnen oplossen. In Gdansk en in Gdynia zagen we eenzelfde tendens. Maar in Szczecin zal de feitelijke ontwikkeling van de strijd zelf zorgen voor het ontstaan van zelfstandige organisatievormen, die de machtshebbers dwingen om voor de verzamelde arbeiders rekenschap te komen afleggen. "Zelfstandige" staat tussen aanhalingstekentjes omdat zelfstandige organisatievormen niet kunnen bestaan zonder strijd voor een zelfstandig strijddoel. Zolang de arbeiders streven naar wisseling van personen in het machtsapparaat in plaats van te strijden voor de vestiging van hun eigen zelfstandige macht als productieve klasse, kan men ook niet spreken van "zelfstandige organisatievormen", hooguit van organisatievormen, die *op zich geschikt* zijn voor het bereiken van de historische doelstellingen van het proletariaat: de verovering van de arbeidersmacht. De organisatievormen die de scheepsbouwarbeiders van Szczecin in het verdere verloop van hun staking aangingen waren geschikt voor de arbeidersmacht, die ze dan ook in feite een tijd lang over Szczecin uitgeoefend hebben. Doorslaggevend is echter dat zij zich door daadwerkelijke wisselingen in het machtsapparaat hebben laten verleiden hun eigen arbeidersmacht weer uit handen te geven. Hoe is dat in zijn werk gegaan?

Het arbeiderscomité vertrekt met het eisenpakket naar het partijbureau om te onderhandelen. Blijkbaar stelt de partij deze onderhandelingsbereidheid niet op prijs: voor het gebouw van de partij wordt het comité opgevangen door de politie, die de arbeiders hardhandig terugstuurt of zelfs arresteert (de gegevens daarover zijn onduidelijk). Als de scheepsbouwarbeiders dat horen, vragen zij aan de directeur van de werven toestemming (!) om de rivier over te steken, zodat ze in de stad kunnen komen. De directeur stemt daarin toe (!). De arbeiders trekken in een lange stoet naar het partijbureau. Ze dragen rode vlaggen, banderoles en zingen de Internationale. Het

partijgebouw is omsingeld door de politie. De ordedienst van de arbeiders dringt de politie terug waarna de menigte het partijgebouw uiterst zorgvuldig in brand steekt. Blijkbaar wil men alleen het gebouw vernietigen: eerst wordt alle inventaris rustig naar buiten gedragen. Pas daarna wordt het partijbureau platgebrand. Terwijl gevechten met de politie ontstaan, ondergaan andere gebouwen hetzelfde lot. Kleine barricades worden opgeworpen, in van man tot man gevechten veroveren de arbeiders wapens op de politie. Pompbedienden leveren benzine voor molotovcocktails. Flessen haalt men uit ingegooide etalageruiten. In tegenstelling tot Gdansk wordt er niet geplunderd. Alleen de partijmilitie schiet. Generaal Jaruzelski zou het leger opdracht gegeven hebben zich zoveel mogelijk afzijdig te houden. De soldaten worden in discussies met jongeren en vrouwen overgehaald niet te vechten. De politie wordt onder valse voorwendsels naar afgelegen plaatsen gelokt waarna ze door de arbeiders met alle mogelijke wapens wordt uitgeschakeld. Er zijn aanwijzingen dat in Szczecin de strijd op straat tegen het onderdrukkingsapparaat een meer georganiseerd karakter heeft dan in Gdynia en Gdansk. De reden daarvan is waarschijnlijk dat in Szczecin de opstand gebaseerd is op een sterke organisatie van de arbeiders op het bedrijf: de algemene vergaderingen per afdeling, de vergadering van afgevaardigden van alle afdelingen en het centrale stakingscomité. We hebben gezien hoe een ordedienst van arbeiders de politie bij het partijgebouw terugdringt, hoe de politie duidelijk georganiseerd weggelokt en uitgeschakeld wordt, hoe een "explosieve" samenwerking ontstaat tussen pompbedienden en demonstranten. Tenslotte zagen we de zorgvuldigheid bij het in brand steken van gebouwen en de beperking van het leeghalen van winkels tot wat voor de strijd zelf noodzakelijk is. Deze zorgvuldigheid komt nogal vreemd over. Maar de arbeiders hebben er een duidelijke bedoeling mee: ze willen laten zien dat ze geen plundersers en straatschenders zijn. Op de muren van Szczecin kalken ze: "We zijn arbeiders en geen straatschenders". Natuurlijk heeft de zorgvuldigheid te maken met de beperkte doelstelling van de strijd: als men uit is op vervanging van personen in het machtsapparaat, moet er onderhandeld worden in alle "redelijkheid". Maar als we even afzien van de beperkte doelstelling van de strijd, dan is de wijze waarop de arbeiders van Szczecin hun klassekrachten beheerst afstemmen op wat zij zich als doel gesteld hebben bewonderingswaardig! Het onbeheerste hongeroproer mag heel radicaal lijken, in feite kan het nooit leiden tot arbeidersmacht.

De scheepswerven en alle fabrieken (± 60) van de stad blijven voorlopig bezet door de stakende arbeiders. Het arbeiderscomité van de "Warski"-scheepswerven verandert in een *centraal stakingscomité*. Het bestaat uit 38 leden, waaronder 7 partijleden. De voorzitter Edmond Baluka, partijlid, is al tijdens de hele periode Gomulka bestuurder van de vakbond van werfarbeiders. Ook zouden directieleden in het centrale stakingscomité zitten. Evenmin is bekend of het direct door de arbeiders of door de arbeidersafgevaardigden van de werkplaatsen en afdelingen is gekozen. In de bedrijven worden de arbeiders vertegenwoordigd door de *Comités van Drie* (werkplaats) en de *Comités van Vijf* (afdeling). Deze afgevaardigden voeren de besluiten van het centrale stakingscomité uit. Later, bij de komst van Gierak naar de scheepswerven, worden nog andere afgevaardigden gekozen. Daaruit zou kunnen blijken dat de *Comités van Drie* en *Vijf* niet representatief voor de basis zijn, of zijn geworden. Zoals we zullen zien draagt het beperkte doel van de strijd (vervanging van personen in het machtsapparaat) bij tot het aantasten van de representativiteit van de comités en het ontstaan van spanningen tussen arbeiders en centraal stakingscomité.

De arbeiders van Szczecin mogen wel de vervanging van personen in het machtsapparaat voor ogen hebben, het is duidelijk dat ze daarvoor zelf macht moeten ontplooiën: staken, bezetten van de bedrijven, verzet tegen het geweld van de gewapende macht. De ontwikkeling van die strijd noodzaakt tot het vormen van een eigen gewapende macht: de eerdergenoemde ordedienst, groepen arbeiders die de oevers van de Oder bewaken, een gewapende verdedigingspost voor het gebouw van de directie van de scheepswerven, waar het centrale stakingscomité bijeenkomt. Voor zover dat nodig is, organiseert het centrale stakingscomité ook de voorziening van levensmiddelen aan de stakers. Het initiatief hiertoe werd spontaan door de winkelbedienden

genomen. In een later stadium legt het comité voor de broodleveranties contacten met het 200 km zuidelijker gelegen Zielona Gora. Ook andere contacten met de "buitenwereld" worden door het centrale stakingscomité georganiseerd, tot in Gdansk! De trams rijden door de stad met het opschrift: "We zijn geen onderkruipers, het stakingscomité van de scheepswerven heeft ons gevraagd om door te werken". Een soortgelijk contact heeft het stakingscomité gehad met de stakers bij de gas- en elektriciteitsbedrijven: terwijl de wijken van de politici en de partijbonzen het zonder gas en licht moeten doen, worden de scheepswerven, de fabrieken en de arbeiderswijken gewoon voorzien! Op 20 december besluiten de stakers van het plaatselijke dagblad weer aan het werk te gaan om de arbeiders op de hoogte te houden van de laatste ontwikkelingen. In de fabrieken gebruikt men de luidsprekerinstallaties voor "nieuwsuitzendingen" over het verloop van de staking. In feite was Szczecin in handen van de arbeiders. De ontwikkeling van de strijd zelf dwong de arbeiders steeds meer de organisatie van het maatschappelijk leven in handen te nemen. De strijdmiddelen waren ver boven het doel van de strijd uitgeschoten. Voor de machthebbers was het punt bereikt om snel voor de eisen van de arbeiders door de knieën te gaan: op 20 december 1970 wordt Gomulka vervangen door Gierek.

Gierek is een vertegenwoordiger van de meer flexibele "technocratische" koers in de partij die nu mag proberen de arbeiders er onder te houden met de zachte hand. Gierek haast zich dan ook naar de scheepswerven van Szczecin om met de arbeiders te gaan praten.

(Uit: ICO, "Capitalisme et lutte de classes en Pologne 1970-71")

Gierek en de stakers

Baluta, voorzitter van het stakingscomité (neemt een vel papier en leest voor): Ziehier onze eisen! Wij eisen: annulering van de verhoging van de prijzen, onmiddellijke democratische verkiezingen in alle verantwoordelijke organen van de partij, de vakbonden, de jeugdorganisaties, de arbeidersraden. Wij eisen: volledige en eerlijke informatie over de recente gebeurtenissen, over het gehele land, de intrekking van de valse berichten die door de officiële radio zijn verspreid en publicatie van de arbeiders eisen; — en dat alles per 25 januari uiterlijk. Wij eisen, dat de commissie van arbeiders de verkiezingen controleert. Wij eisen dat de politie onmiddellijk ophoudt de stakende arbeiders te storen, te bedreigen en te arresteren: werkelijk, in dit land was staken, voor zover we wisten, geen misdad!". Hij legt het vel papier neer. "Dat was het, kameraad Gierek, wat we te zeggen hadden".

Gierek: "Alvorens te antwoorden, kameraden arbeiders, zou ik wat geduld en een weinig begrip van u willen vragen. Ik erken dat de situatie, in Szczecin en in het gehele land, moeilijk geworden was. Laten we het duidelijk zeggen: ondraaglijk. Waarom? Er zijn objectieve oorzaken, zoals onze zware tekortkomingen op het terrein van de landbouw en de sabotage door de kapitalistische landen, die ons ertoe noodzaken alles in dollars te betalen, maar ik wil u niet met dit alles lastig vallen. Want in feite zijn er oorzaken, die vooral van mensen afhankelijk waren. Ik moet het u zeggen: kameraad Gomulka, in wie wij zo lang een onbeperkt vertrouwen hebben gehad, welnu ja, kameraad Gomulka heeft beslissingen genomen, die niet juist waren. En het was onmogelijk om bij hem ook maar de minste opmerking te maken. Hij antwoordde altijd: 'Jullie begrijpen er niets van, alleen ik ben...'. Ze vertelden je dan altijd dat de regering en de partij het eens waren, unaniem. Dat was niet waar. Er bestond een oppositie! Maar wij konden niets doen en het beetje dat wij durfden te doen werd onmiddellijk aan de basis van de bureaucratie gesaboteerd. Wij heb Gomulka gewaarschuwd, wij hebben hem gezegd, dat het niet goed was de prijzen van de directe levensmiddelen te verhogen, dat dit stakingen zou geven. Gomulka heeft die raad niet aangenomen. Hij had teveel pretenties. En toen, wat moesten we toen doen? Hem zijn ontslag geven? Op een moment, waarop de situatie in het land zo ernstig was?

In feite weten jullie misschien niet precies hoe we ervoor staan. Dan wil ik het jullie zeggen: we zitten in een vicieuze cirkel. Het water staat tot onze lippen. Alleen al dit jaar komen we twee en een half miljoen ton graan tekort. De Sovjet-Unie wil ons twee ton verkopen, maar wij hebben

absoluut geen geld om de rest te betalen. Daarom heeft het fokken van vee eronder te lijden en wij zullen nieuwe moeilijkheden krijgen bij de vleesproviandering. ... En dit is nog maar een klein voorbeeld ... Werkelijk, alles gaat zeer, zeer slecht. Het ergste is, dat we niet zien hoe we eruit moeten komen. Onze investeringen zullen misschien te zwaar worden — 23 procent van de nationale opbrengst! — maar ze zullen voortaan toch niet anders dan noodzakelijk zijn. Op die weg is geen terugkeer mogelijk. Bovendien zitten wij op het allerhoogste niveau van de bevolkingsgroei, met alle consequenties van dien voor de werkgelegenheid. In de komende vijf jaar zullen wij werk moeten geven aan 1.900.000 jonge mensen. Zo zien jullie, kameraden: hoe men het ook wendt of keert, de situatie is geblokkeerd. Het heeft geen nut aan ingrijpende herzieningen te denken, — die zijn onmogelijk. De enige oplossing, geloof me, is pijnlijk, moeilijk om over te spreken ... maar zij is, dat jullie werken en nog eens werken, steeds harder. Laat onze economie een maximum opbrengst hebben!" Hier stopt hij een ogenblik, dan gaat hij verder: "Daarom richt ik me tot jullie zoals ik het gedaan heb tot mijn kameraden in Slovia. Ik zeg jullie: help ons! Help mij! Aan mijn goede wil kunnen jullie niet twijfelen. Toen ze me hebben voorgesteld om de leiding van de partij op me te nemen, heb ik er aanvankelijk over gedacht te weigeren. Tenslotte ben ik 55. Nog twee of drie jaar en ik ga met pensioen. Ik heb ook nog een pensioen uit Frankrijk en België omdat ik daar 18 jaar lang heb gewerkt. Dan kan ik onderhand wel eens gaan, niet? Ik ben een arbeider net als jullie. Ik heb 18 jaar als mijnwerker gewerkt! Ik ben geen 'neef die minister is'. Ik niet! Mijn neven tobben zich af in de mijnen. Zoals ik dat heb gedaan. Werkelijk, ik herhaal: van mezelf uit had ik de neiging te weigeren. Maar als we dat hadden gedaan, kameraad Piotr en ik, dan zou er iets vreselijks hebben plaatsgevonden. ... Kameraden, dan zouden we een bloedbad hebben beleefd.

Jullie zult me antwoorden dat het niets uitmaakt, dat dit bloedbad toch heeft plaatsgevonden, dat er doden zijn gevallen, vele doden. Dat is zo, en mijn gevoelens van eerbetoon gaan uit naar hen die gevallen zijn. Maar nu — ik zweer het jullie plechtig, als Pool en als communist — zijn het 't lot van onze natie en de zaak van het socialisme, die op het spel staan. Ik beloof jullie daarom zoveel mogelijk op jullie eisen in te gaan, maar ik eis van jullie ook een paar dingen: bijvoorbeeld, om de aanvallen op de Sovjet-Unie (want ik weet dat die de ronde doen) stop te zetten. Voor alles omdat, op het hoogtepunt van de huidige crisis, kameraad Brezjnev persoonlijk heeft opgebeld naar kameraad Gomulka, dat het conflict door ons in politieke zin moest worden geregeld en niet langs de weg van de repressie. En dan kunnen jullie niet ... kortom, dan mogen jullie niet ... een slag toebrengen aan datgene wat voor ons fundamenteel is, wat op onze ontwikkeling een beslissende invloed heeft gehad en zal blijven hebben: de vriendschap met de Sovjet-Unie.

Wat betreft jullie eisen zullen wij al het mogelijke doen. Wij zullen de partij vernieuwen, wij zullen ons van onze gebreken ontdoen. Wat de verlaging van de prijzen voor voedingsmiddelen aangaat, is het daarentegen nodig realistisch te zijn: ik zeg jullie, dat het niet mogelijk is om terug te keren naar de prijzen van 12 december". Beroering in de zaal, er wordt geroepen: "En waarom niet?" Omdat het, kameraden, werkelijk onmogelijk is. Maar wij zullen op democratische wijze alle verkozen organen vernieuwen, dat is zeker. Zodat jullie er allemaal toegang toe hebben. Lid van de partij of geen lid van de partij!" Applaus. "En ook de leden van het stakingscomité, waarom niet?" Toejuichingen, geroep. "De gestaakte dagen betalen? Kijk eens, dat mogen wij niet accepteren, op een moment, dat het zo moeilijk is, terwijl het hele land werkt. Toch wil ik een voorstel doen: Akkoord dat de lonen uitbetaald worden als jullie, voor het einde van de maand, het productieplan zullen realiseren? Akkoord? Goed.

Verder lees ik op jullie lijstje: eerlijke informatie verschaffen over de politieke en economische situatie. Maar zijn er niet in de afgelopen tijd juist te veel van dergelijke informaties geweest!" Stemmen vanuit de zaal: "Foute, foute informaties". "Nee, eis van ons geen democratie, ... hoe noemt men dat ... geen democratie voor allen, voor alle vrienden en vijanden! Wij zullen de verkeerde informaties rectificeren, maar het is op dit moment niet mogelijk om de agitatie onder de arbeiders aan te moedigen door het publiceren van jullie eisen!

Het laatste punt heeft betrekking op de politie: als iemand gearresteerd werd om reden van de staking, dan is het duidelijk dat hij onmiddellijk moet worden vrijgelaten. De dieven, plundersers en brandstichters moeten worden gestraft, maar alleen zij.

Ziehier, kameraden, wat ik te zeggen had. Ik weet dat dit alles jullie niet volledig zal bevredigen. Maar jullie moeten weten, moeten begrijpen, werkelijk, dat dit de grens is. Neem het van me aan, help ons, en wij van onze kant zullen er alles aan doen om deze dramatische situatie te verbeteren. Dat is jullie plicht."

Applaus.

Voorzitter: "Wie wil het woord nemen? Wie is bereid? De afgevaardigde van departement K-1? Ja?"

De afgevaardigde van K-1: "Ik zou aan onze hoogste gezagsdrager willen vragen of ik vrijuit kan spreken, zoals kameraad Gierek bevestigd heeft?" (Hij richt zich (tot de voorzitter). "Kan ik rechtuit spreken?"

Gierek: "Zeker, als het over de zaak zelf gaat".

De afgevaardigde van K-1: "Ik kan dus praten zoals onder arbeiders gebruikelijk is?"

Gierek: "Vanzelfsprekend".

De afgevaardigde van K-1: "We kunnen dus wederzijds kritiek op elkaar hebben?"

Gierek: "Zeker".

De afgevaardigde van K-1: "Prima! Heb ik enige garantie dat ik veilig ben? Begrijp goed, omdat ik een arbeider ben, kan ik niet zo goed uit mijn woorden komen, de dingen zo zeggen zoals het behoort ... maar ik weet dat kameraad Gierek, dat hij niet zo zwaar tilt aan het aantal doden dat gevallen is, omdat het moeilijk uit te rekenen valt hoeveel er van de straat zijn opgeraapt?" Geschreeuw in de zaal. "O nee! Zo groot is het aantal niet, maar er zijn mensen gesneuveld, de kogels floten in het rond. En die kogels, hoe werden die betaald? Met het geld dat op ons harde werken verdiend werd. Want hard is het werk wel zeer! Hoe is het mogelijk dat de klasse in opstand komt tegen de klasse? Hoe is het mogelijk dat wij elkaar onderling afslachten? Omdat we tenslotte toch één enkele partij hebben, is het niet? Waarom dan al dat bloed? Er is nog iets: ik ken een man, die had een broer die gedood is. Wel, die man heeft een schadevergoeding gekregen, maar op voorwaarde dat hij een verklaring ondertekende, die luidde, dat zijn broer niet gedood was, maar aan een hartaanval, een arbeidsongeval, of door een andere oorzaak was overleden." Woedegeroep in de zaal. Applaus. "Dat is niet alles. Kameraad Gierek heeft ons gezegd: er zullen geen sancties plaatsvinden tegen de stakers. Officiële sancties niet misschien, Maar de verdere sancties?". Geroep. "In werkelijkheid pakken ze de arbeiders van de werven alsof het ratten waren. Ze worden geruisloos in de nek gesprongen, in een hoekje, achter de bosjes, daar worden ze afgeranseld. Wij hadden een geval in ons departement: ze hebben een man geslagen. Het is de waarheid. Zijn hele rug zat vol blauwe plekken van de aframmeling, wij hebben het gezien. Waarom was dat? Simpelweg omdat hij het nummer had willen noteren van de soldaat die zijn papieren onderzocht.

Ik vraag u: waartoe dienen deze soldaten? Om de eerlijke mensen af te ranselen en de 'blauwe vogels' goed te behandelen? En het is een leugen te zeggen dat ze in de lucht geschoten hebben: hier zijn twee doden en twee gewonden gevallen, niet op straat, maar binnen in de fabriek, in het administratiegebouw, waar we stonden te wachten tot de directeur arriveerde. We hadden toch het volste recht om daar te staan, niet? Wel, waarom moet er dan geschoten worden? Nee, wij nemen niet hen in bescherming, die gebrandsticht en geplunderd hebben, des te meer niet omdat wij met onze duiten weer moeten opbouwen, wat in brand gestoken en geplunderd is, dat is bekend: de financieringsinstituten vragen altijd en voor alles geld te leen aan ons, die werken. Maar ik ben van mening dat het nodig is dit militaire systeem te veranderen. En ook

veranderingen aan te brengen in de rangen van de verantwoordelijken, deze adelsstructuur die alles uitplundert!". Ovaties in de zaal. "Als we werkelijk ons eigen gezag kiezen, dan is het noodzakelijk al deze personen te elimineren, die duidelijk een sta-in-de-weg vormen in de ware zin van het woord en die hun onderbroek beschimmeld moeten houden om maar aantrekkelijk te zijn ... omdat ze nutteloos zijn! Daarvoor vechten wij, voor de verandering van de gezagsverhoudingen. Vooral aan de basis. Net als bij vissen: het weggroten begint bij de kop, maar de schubben vormen ze bij de staart. Dit is alles niet tegen kameraad Gierek. Dat is alles wat ik te vertellen heb. Ik ben uitgesproken. Dank u."

De afgevaardigde van K-2: "Ik zou willen terugkeren naar wat er gebeurd is. Er zijn zoveel jonge mensen gedood, die niet van voren geraakt zijn, maar van achteren, in hun rug, in hun hoofd. We hebben hier de bewijzen, er zijn hier ooggetuigen. En verder, die mensen die op straat vermoord zijn, die werden ingepakt in nylonzakken en in het verborgene begraven, als beesten." Applaus, geschreeuw. "Maar geloof me, de mensen laten dat niet gebeuren, ze zullen naar het kerkhof gaan om alles te, verifiëren, tot alles klopt. Alles! En, volgens mij, zou kameraad Gierek de zaak in eigen hand moeten nemen en de schuldigen met de meeste strengheid moeten straffen." Applaus. "Dat is alles. Pardon, onze eisen zijn er nog: volgens mij heeft kameraad Gierek ons niets beloofd, hij heeft gezegd dat de economische situatie te moeilijk was. Iedereen weet, dat wij Polen weten wat werken is, hier net zo goed als in het buitenland. ... En dan, we moeten hem een kans geven, kameraad Gierek. Zeker, we hebben ook ooit ons vertrouwen gegeven aan Gomulka. Niet dat er niets is verwezenlijkt. Maar volgens mij is kameraad Edward werkelijk een man zoals het hoort. Laten we hem op zijn minst een of twee jaar geven en we zullen zien wat de resultaten zullen zijn."

Applaus.

Baluta: "K-3 ? K-3 ? Is die er niet? Dan K-4."

De afgevaardigde van K-4: "Ik ben de vertegenwoordiger van K-4, die zich met de rechtstreekse bouw van scheepsromp bezighoudt. Het is een afdeling in de open lucht. Ik wil maar zeggen dat wij 's zomers van de hitte koken, de temperatuur stijgt tot 70 graden en meer, en 's winters slagen we er nauwelijks in om aan het werk te komen, omdat de installaties bevroren zijn. Wanneer de regentijd komt vallen er door kortsluiting doden onder de lassers en de monteurs. Wij hebben nooit zelfs maar twee uur pauze kunnen krijgen tijdens de regen, terwijl voor ons de regen toch een dodelijk gevaar vormt."

En waarvoor dit alles? Voor een miserabel loon van 1800 tot 2000 zloty (ongeveer f 300,-) per maand. Hetzelfde als wat wij tien jaar geleden verdienden! Als je de rekening opmaakt voor een gezin van vijf personen: voor ontbijt, water met brood, dat is 2 zloty. 's Avonds hetzelfde: 4 zloty. Een goedkoop middagmaal: 12 zloty per persoon, dat is 60 zloty. Dan kom je automatisch al op 64 zloty per dag. Per maand ongeveer 1800 tot 1900 zloty. En dat alleen nog om op water en brood te leven. Terwijl op de werven het werk toch zwaar is, de arbeider zou zich gezond moeten kunnen voeden, want werkelijk, na 15 jaar werken ga je naar het kerkhof. Een andere weg is onmogelijk. Dat was het, mijn dank". Applaus.

Baluta: "Kameraad! Kameraad! Jullie standpunt over de eisen!"

De afgevaardigde van K-4: "Onze afdeling is voor welke loonsverhoging dan ook. Of het nu regent of sneeuwt, ik weet niet of ik 1.000 zloty kan verdienen. Ik weet ook niet of ik tot de volgende maand in leven kan blijven. Mijn dank."

Baluta: "Wie is er nu aan de beurt? W-2? Ja."

De afgevaardigde van W-3: Wij hebben unaniem besloten de staking af te breken, om ons volledig vertrouwen tot uitdrukking te brengen in het gezag van de partij en van de regering. Dat is onze beslissing, maar wij willen toch een paar vragen stellen. In de eerste plaats: is het voor een verandering in het Centrale Comité van de partij en in de regering nodig dat er bloed vloeit?"

In de tweede plaats: ze zeggen altijd dat onze lonen te hoog zouden zijn, zonder in te zien dat dat samenhangt met het feit, dat wij teveel overuren moeten maken. Maar hoe groot is het salaris van een directeur of van een minister? Als deze salarissen het dubbele zijn van dat van een hooggekwalificeerde loontrekkende (5.000 zloty), dan eisen wij dat de salarissen van de hogere functionarissen teruggebracht of geblokkeerd worden. Dank u.

Voor wat die hoge persoonlijkheden betreft is er nog iets anders waar verandering in moet komen. Ik ken een ambtenaar, hij heet Szatkowski, het is een veteraan van de PPS. Wat hij niet gedaan heeft, in zijn tijd! En in de partij, vijfentwintig jaar lang! Welnu, hij wilde ontvangen worden door kameraad Walaszek, in Voivodia (een bestuursregio). Hij zei: 'Ik wil een, twee, zes maanden wachten, stellen jullie de datum maar vast, zoals jullie willen'. De secretaris gaf hem als antwoord: 'Nee, dat heeft geen zin. Je krijgt hem niet te zien'. Als deze man niet verslagen is heengegaan, dan weet ik het niet. Welnu, als zij die aan de macht zijn allemaal zo zijn — en ze zijn precies hetzelfde — dan zal het moeilijk zijn om een taal te vinden, die met die van ons, arbeiders, overeenkomt. Hoe willen ze ons dan regeren? Wat de eisen betreft, als eerste is nodig om tot een verhoging van de lonen te besluiten, of tot een verlaging van de prijzen." Lang applaus, ovaties, groep. "Dat was het!".

Baluta: "Kameraad, kameraad! Spreek je duidelijk uit: zijn jullie voor of tegen voortzetting van de staking? Dat is erg belangrijk.

De afgevaardigde van W-3: Dat zal ik aan de anderen vragen..." Beroering in de zaal, verwarring bij de voorzittersplaats, interrupties. "De afdeling W-3 besluit een eind te maken aan de staking. Dat doen we voor kameraad Gierek die hier is gekomen. Dank u!"

De afgevaardigde van de communistische partij: Ik als afgevaardigde van de CP, van 26 jaar geleden af lid van de partij, zou aan kameraad Gierek als hij zegt dat wij het geld goedkoper moeten maken, en dat de duurte van het geld aan ons ligt, het volgende willen antwoorden. Wij zijn ons daarvan niet bewust. Van binnen bestaat het uit ons bloed. Maar wij kunnen geld halen bij hen, die te goed leven. Kameraden, ik zeg het maar vrijuit: onze maatschappij is verdeeld in klassen. Er zijn hier bij ons mensen, die zoveel, zoveel ... socialisme hebben, maar die niet meer weten wat te doen. Zelfs hier, op de werven. Kameraad Skrzynecki is 12 maanden directeur geweest. Wat heeft hij verdiend? 170.000 zloty plus de kruimeltjes. En hoe. Met almaar supplementaire uitkeringen, productiepremies en wat er verder bij hoort. Ik vind, kameraden, dat daar een einde aan moet worden gemaakt! Vanaf 1945 vechten wij voor de opheffing van klassen, voor de afschaffing van de ongelijkheid. En dat is een rechtvaardige strijd. Maar je ziet dat, met dit systeem, het volk opnieuw in tweeën gedeeld wordt. Terwijl wij ons in het zweet werken, verrijken anderen zich daaraan. En wat nog erger is: ze willen zelfs niet meer met ons praten. Ze zijn werkelijk verwaand geworden."

Gierek: Al wat ik kan beloven is te zoeken naar een nieuw soort van vertrekpunt. Ik denk dat het nodig is dit jaar een buitengewoon congres van de partij bijeen te roepen om een nieuw centraal comité te kiezen. Maar in afwachting daarvan vraag ik jullie, geen beslissingen meer te nemen op eigen initiatief. Ik zeg jullie, komt en we discussiëren. Over alles! Mijn deur staat voor jullie open. We zullen samen beslissen. Jullie moet weten, dat de zaken eerst anders liepen vanwege het overmatige autocratische van kameraad Gomulka. Hij besliste op z'n eentje. Zozeer zelfs — wij schamen ons ervoor het te moeten zeggen — dat de regering en de kameraden van het centrale comité vaak dingen via de pers te weten moesten komen. Zeker, het decreet, dat de noodtoestand instelde, daarvan hoorden we bijvoorbeeld pas via de pers. En geen enkele politieke functionaris kon er toen nog veel aan veranderen. Onze woorden waren wind. Ik was tegen de verhoging van de prijzen." Geschreeuw. "Jazeker, ik was tegen! Ik was tegen! Maar wat kon ik beginnen tegenover een zo enorme autoriteit? Des te meer omdat Gomulka toch het een en ander heeft gepresteerd voor ons land, gedurende de bezetting en daarna.

Maar laten we het verleden laten voor wat het is. Wij zijn: hier om schoon schip te maken. Nu is het vooral nodig te werken. Daarom: werkt allen, doe niet mee aan de spelletjes van jullie vijanden, help hen niet, die wilden laten zien dat het hier om een contrarevolutie ging en daarom was het goed om op hen te schieten. Tot slot zou ik van mijn kant jullie willen bedanken, kameraden arbeiders, voor de manier waarop jullie zorg gedragen hebt voor jullie fabrieken en ik zou jullie willen vragen om de mensen te overtuigen in jullie eigen midden omdat jullie het vertrouwen genieten, zonder welk wij niets tot een goed einde kunnen brengen. Dank kameraden, dank!" Langdurig applaus, verwarring, allen praten nu door elkaar heen. Onder degenen die het hardst spreken is de stem te horen van Baluta, die schreeuwt: "De staking is afgelopen! De staking is afgelopen! Verlaat de stakingsposten!"

Gierek, bij zijn aankomst bij de scheepswerven gedwongen zich te vernederen door zijn identiteitspapieren te tonen aan de arbeiders die de ingang bewaakten, vertrok als overwinnaar die erin geslaagd was de vergadering van de afgevaardigden van de arbeiders te veranderen in een bijeenkomst van afgevaardigden van Gierek, die het vertrouwen van de arbeiders in de partij en de regering weer zouden herstellen. De staking was gebroken!

Bovenstaande weergave van het gesprek tussen Gierek en de vergadering van vertegenwoordigers van de arbeiders is ontleend aan een vertaling uit het Italiaans door de redactie van "Internationale Korrespondentie" (IK nr. 24/25, zomer 1972). In "Capitalisme et lutte de classes en Pologne 1970-71" door ICO komen de manipulaties met de arbeidersraad (want dat was de vergadering) beter aan het licht. We nemen het volgende fragment letterlijk over.

De gesaboteerde arbeidersdemocratie

Gierek en zijn stel kwamen om 18.00 uur onverwacht per vliegtuig bij de scheepswerven aan. De arbeiders hadden dat niet voorzien, en dat was ook vast de bedoeling. Die bedoeling werd gedeeltelijk verijdeld, want het stakingscomité laat de Eerste Secretaris een uur in de directiekantoren wachten. Deze tijd was nodig om in elke afdeling (of "departement" in bovenstaande tekst) de 500 afgevaardigden die met hem gaan praten te laten kiezen of bevestigen in hun functie (het schijnt dat op 50 arbeiders één vertegenwoordiger werd aangewezen). Het zijn deze afgevaardigden die tegenover Gierek zitten in de bijeenkomst die geleid wordt door Baluka, de voorzitter van het stakingscomité. Tijdens dit langdurige debat ontstaan conflicten tussen de basis en dit apparaat (vooral de "vijf" afgevaardigden van elke afdeling).

Baluka: "Mijn beste kameraden, zoals afgesproken is elke afdeling vertegenwoordigd door de 'vijf'. Ons Stakingscomité heeft in naam van alle arbeiders van de scheepswerven gehandeld, waarvan de 'vijf' de rechtmatige vertegenwoordigers waren. Daarom hebben jullie ook de taak uitdrukkelijk stelling te nemen. ...".

Een onbekende afgevaardigde: "Ik vind, en dat is mijn persoonlijke mening, dat de 'vijf' per afdeling niet voorbereid waren op dit soort van besluiten van bovenaf en er is onder hen geen concrete stellingname ten opzichte van welke bemiddeling dan ook. Ik stel voor dat de 'vijf' bijeenkomen en om hun bemiddelende rol aan de orde te stellen... "

Stem uit de zaal: "... gezien deze situatie ... stel ik een lange onderbreking voor ..." (algehele verwarring).

Baluka: "...als een afdeling niet klaar is, moet ze bijeenkomen of beraadslagen. En als de 'vijf' klaar zijn moeten ze komen en het woord nemen ...".

In de loop van de discussie blijkt uit kritieken dat het verrassingseffect van de komst van Gierek een grote rol heeft gespeeld: ongetwijfeld werden de debatten in de hele fabriek door luidsprekers weergegeven, maar sommige afdelingen waren bijna helemaal leeg (de afgevaardigde van SP: "Wat de houding van onze afdeling ten opzichte van de eisen betreft, kan ik niets zeggen want van de hele afdeling van 100 man zijn er maar 8". Een bewijs daarvan zijn ook de klachten van

de afgevaardigden over hen die zijn gaan slapen of die thuisblijven in afwachting van wat er gebeurt. Er zijn ook manipulaties geweest, zoals blijkt uit deze verklaring van afdeling ST: "Ik spreek in naam van de technische directie. De toestand bij de technische directie is als volgt: om 7 uur was er een kleine discussie met de 'vijf van de afdelingen'. De afgevaardigden van de technische directie waren afwezig. Ik ben dus naar de afdeling gegaan en daar zag ik dat de ingang afgesloten was. De kantoren waren eveneens leeg. Beneden zijn de laboratoria. Daar ben ik heen gegaan en heb ik de werknemers gevonden. Na de toestand uitgebreid bestudeerd te hebben, heb ik geconstateerd dat de helft van de directie de arbeidsplaatsen verlaten had zonder me daarvan op de hoogte te stellen. Ik heb daarom besloten het Stakingscomité ervan op de hoogte te stellen dat de technische directie zich van de staking heeft teruggetrokken. Maar het Stakingscomité wist dat het ingenieur Goscicki was die zijn collega's en werknemers heeft aangezet tot het in de steek laten van het bedrijf. Hij is een onderkruiper gebleken. ... Ze hebben waarschijnlijk iets bekonkeld ...".

Het verrassingseffect heeft ook te maken met de vermoeidheid. Baluka: 'Dit is de vijfde nacht dat ik niet slaap... Maar als de anderen echt willen slapen'. De afgevaardigde van K-3: "We hebben hele nachten niet geslapen, we hebben het bedrijf bewaakt". Maar het belangrijkste in het functioneren van deze vergadering zijn de zeer uiteenlopende houdingen van de afgevaardigden zelf ten opzichte van hun functie. Deze verschillen tonen alle graden van 'bewustzijn', van de bureaucratische afgevaardigde tot de 'verantwoordelijke' afgevaardigde, zoals we nog zullen zien. Het is deze uiterst gespreide scala van houdingen die oorzaak is van de ontzettende verwarring in de debatten en die alle manipulaties mogelijk maakt — natuurlijk in het voordeel van de slimme 'apparatski' die uiterst handig zijn in dergelijke hooggespannen situaties.

De afgevaardigde van K-3: "...Om deze beslissing te nemen zijn we naar de afdeling gegaan om de arbeiders te raadplegen, om te weten of zij kameraad Gierek steunen. Ze hebben gestemd en eenstemmig hun steun gegeven ...Wat ons betreft gaat het erom te vragen".

De afgevaardigde van K-5 '... met betrekking tot de loonsverhogingen, kan ik geen stelling innemen. Dat kan ik niet. Want ik ben van het Stakingscomité — misschien zal men mij verwijten '... en wat heb je bereikt?' Het zou beter zijn dat zij zich direct zouden uitdrukken ... niet ik. ... Dat is niet democratisch. Mij best, maar ik kan die houding niet aannemen".

De afgevaardigde van W0: "...ik vertegenwoordig niet de hele afdeling. We zijn met zijn tien en deze tien kunnen niet beslissen in plaats van vierhonderd ... want iedereen moet erbij zijn ... Bij ons wordt niks verzonnen". (Deze afgevaardigde zal zich later neerleggen bij de door de afgevaardigden van de afdelingen genomen beslissing de staking op te heffen).

De afgevaardigde van W1: "...ik heb het zo begrepen dat als men mij in het Stakingscomité heeft gekozen, als de arbeiders hun vertrouwen in me gesteld hebben, dat zij dan dezelfde mening toegedaan zijn als ik hier. Ik spreek ... steun uit aan de politiek van de nieuwe leiding, aan kameraad Gierek ... En mijn afdeling zal zeker hetzelfde zeggen." (Deze afgevaardigde is een opzichter).

De afgevaardigde van W2: "...met mijn twee kameraden vertegenwoordig ik afdeling W2. Met betrekking tot onze eisen en in naam van onze arbeiders (!) hebben we eenstemmig besloten: we vinden dat de staking afgebroken moet worden".

De afgevaardigde van W3: "... als afgevaardigde van de afdeling, en ik wil duidelijk stellen dat ik allen vertegenwoordig die op de scheepswerf zijn en allen die niet op de werf zijn ...".

Maar een andere afgevaardigde van W3 neemt onmiddellijk daarna het woord om te verklaren, als men bij hem aandringt zich te uiten: "... wel, wat de eisen aangaat. In werkelijkheid, allereerst, het belangrijkste voor ons is dat men daar beneden eens goed moet nadenken en beslissen ten gunste van een loonsverhoging of een prijsverlaging. En als die beslissing genomen is, dan kan men écht besluiten tot opheffing ...". (Lang geapplaudiseer en geroep).

Baluka: "Daar kan het Stakingscomité niets mee. Druk je duidelijk uit. Is je afdeling voor of tegen voortzetting van de staking? Daar komt het op aan." (Beroering in de zaal, verwarring bij de voorzittersplaats).

Men ziet hoe de voorzitter van het Stakingscomité bij de afgevaardigden erop aandringt zich te uiten onder de indruk van de redevoering van Gierek, onmiddellijk, zonder hun basis te raadplegen. Waarop de afgevaardigde van W3 antwoordt: "Kan ik naar mijn afdeling gaan?"

Baluka: "Nou ga dan en neem contact met je kameraden op."

De afgevaardigde (van W3): "Zo is het goed".

De afgevaardigde van W4: "... zonder het collectief, zonder de arbeidersklasse kan men niet op zijn eentje of met zijn tweeën beslissen, dat is geen collectief." Maar na lang gepraat te hebben over een duistere manipulatie van partijbureaucraten wordt hij onderbroken door de voorzitter en verklaart: "de afdeling W4 beëindigt de staking ...".

De afgevaardigde van W5: "Ik kan niet zeggen wat de houding is van de arbeiders van W5. Na de toespraken, ... ik kan de mening van de arbeiders van de afdeling weergeven zoals zij tot voor kort was."

Pas dan verklaart Baluka: "de afgevaardigden van de afdelingen die nog niet klaar zijn om een concrete houding aan te nemen, worden verzocht weg te gaan naar hun afdeling en met de mensen contact op te nemen."

Toch gaat de bijeenkomst verder met hetzelfde mengelmoesje van afgevaardigden.

De laatste afgevaardigde die het woord neemt drukt goed de verwijdering tussen de afgevaardigden en de basis uit die is ontstaan ondanks de tijdens de bijeenkomst gedane concessies om ondertussen de arbeiders van elke afdeling te gaan raadplegen: "... Ik moet nog het uiteindelijke antwoord van de arbeiders van mijn afdeling geven over het opheffen van de staking. Kameraad Gierek, ik ben een oud lid van de partij. Ik kan alleen de waarheid zeggen ... Toen ik in de afdeling kwam was de situatie als volgt: ieder een antwoordde unaniem: 'We willen de staking voortzetten.' ... Na een lange en roerige discussie zijn we tot een besluit gekomen: we kunnen niet alleen als afdeling doorgaan. Ik wil de scheepswerven er niet toe aanzetten de staking voort te zetten ... Maar ik wil de aandacht vestigen op het feit dat de arbeiders van onze afdeling verwijten hebben gemaakt aan allen die voor mij spraken en alleen omdat zij hen gehoord hebben, hebben ze zo snel toegegeven. Kameraad Gierek, ik spreek de waarheid. Je toespraak heeft de arbeiders van onze afdeling niet overtuigd... We beëindigen de staking niet uit overtuiging, maar omdat de anderen ophouden. Dat is alles."

Diepe stilte, daarna een groeiend geroezemoes, langdurige onrust, geschreeuw...

De bureaucraten van allerlei slag hebben goed gemanoeuvreed. De verrassing had zijn effect, daarna de verleiding voor afgevaardigden om op eigen houtje te gaan optreden, de verwarring van anderen, de indruk van de onverwachte overkomst van Gierek, dat alles droeg er toe bij dat de veerkracht van de strijd vernietigd werd.

(Uit ICO, "Capitalisme et lutte de classes en Pologne 1970-71" blz. 128 t/m 131)

Lodz

Met het beëindigen van de staking op de scheepswerven van Szczecin is de meest opvallende brandhaard van de vurige golf van arbeidersstrijd die Polen als een steppebrand in lichterlaaie zette, uitgedoofd. Met Szczecin is het symbool van de opstand verdwenen, al gaat de strijd hier en daar nog geïsoleerd verder. De regering Gierek neemt enkele maatregelen om de omstandigheden van de laagstbetaalden iets te verbeteren. Maar deze maatregelen zijn niet voldoende om de rust in het land te herstellen. Overal vinden nog kortere stakingen plaats. Tot een grote uitbarsting komt het in Lodz wanneer daar in de eerste helft van februari een staking in

de textiel uitbreekt. In de textielindustrie werken vooral ongeschoolde arbeidsters tegen een miserabel hongerloontje en onder zware arbeidsomstandigheden. Tienduizend arbeidsters bezetten de zeven textielfabrieken van de stad om intrekking van de prijsverhogingen van december af te dwingen. Enkele hoge partijbonzen besluiten dezelfde truc als in Szczecin toe te passen: ze vertrekken naar Lodz en organiseren een stakersbijeenkomst in de schouwburg. Het schouwburgpubliek applaudisseert beleefd voor de anti-stakingstoespraak. In de daaropvolgende discussie komt de aap al snel uit de mouw: het publiek bestaat uit trouwe partij- en vakbondsleden, de stakende arbeidsters houden ondertussen de fabrieken bezet. De partijbonzen trekken dan naar de Marchlewski-textielfabriek, waar ze de hele nacht discussiëren met een grote afvaardiging van de staaksters. Ook in andere plaatsen begint de arbeidersstrijd weer scherpe vormen aan te nemen; in Vroclaw, in Warschau en in Szczecin, waar op de Warski-scheepswerven de arbeidersraad weer bijeenkomt om te beraadslagen over het uitblijven van verbeteringen. De dag na de discussie met de stakende textielarbeidsters moet de regering op de t.v. toegeven aan hun eis: de prijsverhogingen van december worden ingetrokken, de prijzen worden bevroren op hun oude niveau. Daarmee komt, voorlopig, een einde aan de massale strijd. De machtswisseling in de regering en in de partij, het verdwijnen van de "bureaucraat" Gomulka en de opkomst van de "technocraat" Gierek, bracht de arbeiders tot de illusie dat hun levensomstandigheden nu echt zouden veranderen. Een illusie die nog versterkt werd door het daadwerkelijk intrekken van de prijsverhogingen. Met die illusie lieten de Poolse arbeiders de macht over hun leven in handen van de staatskapitalistische klasse.

(Uit ICO, "Capitalisme et lutte de classes en Pologne 1970-71" blz. 143 e.v.)

De opstand van 1976

Gierek stond natuurlijk voor dezelfde economische problemen als eerder Gomulka. Maar Gierek was aan de macht gekomen omdat het voor de staatskapitalistische klasse gevaarlijk was de arbeiders de vergroting van de uitbuiting te doen aanvaarden door bloedige onderdrukking. In 1970/71 namen de arbeiders het niet dat hun bestaanspeil naar beneden gedrukt werd. Integendeel, ze wilden verbetering van hun ellendige levensomstandigheden. Ze lieten zich pas weer aan het werk drijven toen Gierek die verbetering in het vooruitzicht stelde.

Gierek's economische politiek

De arbeiders zouden in de vijf jaar na de opstand van 1970/71 bij gelijkblijvende prijzen 40% loonsverhoging gehad hebben. Daarbij wordt niet vermeld hoe die stijging verdeeld is over de verschillende delen van de bevolking. Ongetwijfeld is een groot deel van die "loonstijging" in de vorm van hogere directiesalarissen en premies voor de bedrijfsleiders ten goede gekomen aan de staatskapitalistische klasse. In ieder geval is duidelijk dat als de arbeiders al meer loon hebben gehad, dat ze er niet veel meer voor hebben kunnen kopen. De hoofdmoot van het arbeidersinkomen in Polen wordt besteed aan voedsel. Maar juist daaraan ontstond de afgelopen jaren steeds meer schaarste in de staatswinkels. In lange rijen moest urenlang, na een zware werkdag, gewacht worden voor een beetje vlees of groente voor de door de regering gelijk gehouden prijs. Als je niet kon wachten of, als er helemaal niets te krijgen was, moest je naar de "vrije" markt om een veelvoud van de officiële prijs te betalen. In werkelijkheid werden ook allerlei "officiële" prijzen verhoogd, door simpelweg goedkope artikels van een ander etiket te voorzien, en van een hogere prijs.

Duurzame consumptiegoederen, zoals koelkasten en televisietoestellen verschenen wel in de winkels, maar hun kwaliteit was vaak zo slecht dat ze niet verkocht werden. Om de geldcirculatie een beetje op gang te houden (de hogere inkomensklassen waren gedwongen hun geld op te

potten bij gebrek aan aanbod van luxeproducten) werden zelfs westerse consumptieartikelen geïmporteerd!

Donderdag 24 juni probeerde de regering Gierek, net als 5 jaar tevoren de knoop door te hakken. Op de televisie werden prijsverhogingen voor de eerste levensbehoeften van in enkele gevallen 100% aangekondigd. Die aankondiging was aanleiding voor de arbeidersopstand van 1976. Hoe was het zover gekomen?

Polen is één van de landen met de grootste bevolkingsgroei in het Oostblok. Dat vereist een voortdurende uitbreiding van de productie van consumptiegoederen, en dus ook van de productiecapaciteit. In een economisch systeem waarin de producenten gescheiden zijn van de productiemiddelen vereist dat een ontzettende accumulatie van het kapitaal: winsten moeten worden omgezet in machines, grondstoffen en arbeidskracht. Omdat Polen hard wordt getroffen door de economische wereldcrisis, is die accumulatie buitengewoon moeilijk, zo niet onmogelijk. Er is simpelweg niet genoeg winst te maken die opnieuw geïnvesteerd kan worden.

Toch groeide tussen 1970 en 1976 de productie in Polen jaarlijks met ongeveer 11 %. Daarmee is dit land één van de koplopers in deze tijd van het "einde van de groei". Om die groei te bereiken moesten bestaande industrieën gemoderniseerd en uitgebreid worden. Hele nieuwe industrieën werden uit de grond gestampt. Een kwart van de industrie dateert van de laatste vijf jaar. Een derde van alle machines is minder dan vijf jaar oud. Het leek alsof Polen door een soort van Gierekiaans wonder was ontsnapt aan de wereldeconomische crisis.

Het grootste gedeelte van deze uitbreidingen van het productieapparaat werd geïmporteerd uit het Westen. De Westerse kapitaalsinvesteringen lopen in de biljoenen dollars. Van frisdrankautomaten tot hele chemische fabrieken werd bijna alles uit het Westen geïmporteerd ... op krediet. De vergrote import uit de Oostbloklanden kon Polen nog compenseren door evenredig grotere exporten naar deze landen. Maar met de stijging van de import uit het Westen (van 25% in 1971 tot 50% in 1976) was dit niet het geval. In 1975 was de schuld aan het Westen dan ook opgelopen tot 7 miljard dollar. De handelsbalans met het Westen valt voor het Poolse kapitaal zo slecht uit omdat de Poolse industrieproducten over het algemeen van zo slechte kwaliteit zijn, dat ze in het Westen geen afzetmarkten vinden. Nu is kwaliteit altijd een betrekkelijke zaak. In de afzetproblemen komt tot uitdrukking dat de investeringen niet winstgevend zijn geweest. Door kredieten heeft de Poolse staatskapitalistische klasse de economische crisis en de arbeidersstrijd afgekocht. Nu de crediteuren aflossing eisen keert de crisis en de arbeidersstrijd in verhevigde mate terug!

Om de handelsbalans met het Westen te verbeteren ging men over tot het exporteren van landbouwproducten naar het Westen. Voor landbouwproducten was wel afzet. Daardoor ontstonden in Polen zelf wel grote tekorten aan levensmiddelen en stegen de prijzen van landbouwproducten op de "vrije" markt tot fabelachtige hoogte. Daarmee was de weg geëffend voor officiële prijsverhogingen: de lange rijen voor de staatswinkels zouden verdwijnen. Uit de felle strijd die volgde op de aankondiging van die prijsverhogingen bleek echter dat de Poolse arbeiders best begrepen dat daarmee de vergroting van de uitbuiting officieel werd gemaakt. Het extra geld dat ze moesten uitgeven om te voorzien in hun eerste levensbehoeften zou nu *rechtstreeks* in de zakken van de staatskapitalisten verdwijnen, in plaats van die van de boeren op de vrije markt, of van de zwartehandelaars op de illegale markt. Het kapitalisme had weer zijn crisisgezicht laten zien: dat van de onverhulde vergroting van de uitbuiting van de arbeidersklasse. Wat Gierek vijf jaar tevoren in Szczecin de stakende scheepsbouwarbeiders had voorgehouden, drong zich nu als realiteit op aan de hele Poolse arbeidersklasse: "De enige oplossing ... is dat jullie werken en nog eens werken, steeds harder". De prijsverhogingen betroffen vooral de levensmiddelen waaraan de arbeiders hun inkomen bijna geheel besteden, de luxeartikels waaraan de staatskapitalistische klasse zijn inkomen besteed bleven buiten schot. Het klassekarakter van de maatregel was dus ondubbelzinnig. De arbeiders die daartegen in verzet kwamen, waren zich ervan bewust dat "het geld van binnen uit arbeidersbloed bestaat", zoals

Gierek door een scheepsbouw-arbeider in het gezicht geslingerd werd, en dat "we het geld kunnen halen bij hen die te goed leven". Het arbeidersverzet van 1976 heeft ook laten zien dat de Poolse arbeiders heel goed beseffen dat het socialisme in Polen een sprookje is, dat "onze maatschappij is verdeeld in klassen. Er zijn hier bij ons mensen, die zoveel, zoveel ... socialisme hebben, maar die niet meer weten wat te doen."

Nieuwe arbeidersstrijd

De tekorten aan vlees leidden rond de jaarwisseling 1974/75 al tot het vernielen van winkelruiten en het roepen van leuzen tegen Gierek in Lodz en Warschau. IJlings werden toen legervoorraden vrijgegeven voor de verkoop. In de bedrijven groeit langzamerhand het verzet door allerlei vormen van sabotage en kleinere arbeidsconflicten. Het gedeeltelijke vertrouwen dat de arbeiders de technocratische stroming in het machtsapparaat in 1971 geschonken hadden, gaat langzaam maar zeker verloren. Alvorens de prijsverhogingen aangekondigd werden, vonden in vele bedrijven bijeenkomsten plaats waar de politiek van de regering verdedigd werd als noodzakelijk. De partijleiders hadden uit het zwakke verzet op deze bedrijfsvergaderingen geconcludeerd dat de Poolse arbeidersklasse de prijsstijgingen zou aanvaarden. Maar het tegendeel was het geval. De ongeïnteresseerde houding van de arbeiders op de bedrijfsbijeenkomsten sloeg om in actief en fel verzet toen de prijsverhogingen een duidelijk klassefront hadden geschapen.

Bij Warschau bezetten de stakende arbeiders van een tractorfabriek een spoorlijn, waardoor o.a. de Warschau-Express niet kon vertrekken. Daarmee protesteerden ze tegen de vorige avond aangekondigde prijsverhogingen. Op de werven aan de kust werd evenals vijf jaren tevoren het werk neergelegd. In Radom werden "onder leiding van dronken straatschenders en hysterische vrouwen" (volgens de burgemeester van deze stad) partijgebouwen in brand gestoken en winkels geplunderd. In de strijd tegen de met wapenstokken en traangas bewapende politie werden 24 auto's, vrachtwagens en autobussen gebruikt om barricades op te richten of rijdend op de politie af te rijden. Daarbij kwamen twee arbeiders om het leven.

Veel meer is niet bekend over de strijd van 1976. De reden daarvan is dat hij erg kort was; het duurde hooguit drie dagen. Maar de strijd moet wel erg fel (zie Radom) zijn geweest en hij vond in alle industriële centra van het land tegelijk plaats. Om te verhinderen dat de arbeiders in hun strijd hele delen van het productieapparaat in handen kregen en voor hun strijd gingen gebruiken (zoals in 1970 in Szczecin) werden de aangekondigde prijsstijgingen ijlings ingetrokken. De economische problemen bleken voorlopig niet oplosbaar. De staatskapitalistische klasse gunde zich nog een adempauze.

Nieuwe misleidingen

Op 2 juli, tijdens een bijeenkomst van partijleden in Katowice, kondigde Gierek een nieuwe prijsstructuur aan, die in overleg met de vakbonden uitgewerkt worden. Gierek constateerde dat er "psychologische hindernissen" waren geweest in de bedrijfsvergaderingen waar de prijsverhogingen besproken waren. Dat is een term die ook in ons land ondernemers in de mond nemen als ze tegen arbeidersverzet stuiten. Het betekent dat voortaan beter geprobeerd zal worden de arbeidersklasse te misleiden en te verdelen alvorens noodzakelijke maatregelen genomen zullen worden. In diezelfde bijeenkomst kondigt Gierek al "duurtetoelagen voor de laagstbetaalden" aan (daarmee de aandacht afleidend naar de verdeling van de arbeidersklasse in verschillende inkomensgroepen) en waarschuwt hij dat "stakingen spanningen opwekken, waardoor asociale elementen aan de oppervlakte komen wier daden ons allen schande brengen en het land schade berokkenen". De trouwe partijleden brachten Gierek stormachtige ovaties en besloten de bijeenkomst met het zingen van de Internationale. Gierek zal blij zijn geweest dat de arbeiders van Gdansk niet de Internationale zongen, zoals ze 5 jaar geleden deden alvorens zij het partijgebouw van die stad in brand staken.

Op 14 juli worden drastische beperkingen bekend voor de uitvoer van levensmiddelen door Poolse en buitenlandse toeristen. Door de bevroren prijzen zijn de levensmiddelen vergeleken

met de buurlanden zo goedkoop dat er zich een soort privé-exporthandel ontwikkeld heeft die het staatsmonopolie op de handel benadeelt. Premier Jaroszewickz stelt voorzichtig voor alleen de prijzen van vlees, pluimvee en vleesproducten te verhogen. De prijzen die de boeren (in Polen privé-eigenaars) voor hun producten krijgen worden verhoogd. Deze verhoging van hun inkomen wordt tegelijk weer ongedaan gemaakt door een verhoging van de prijzen van kunstmest, landbouwmachines en bouwmaterialen. Deze maatregelen dient dus alleen maar om de "vrije" markt (waar de boeren binnen bepaalde grenzen, hun producten tegen een hogere dan de officiële prijs mogen verkopen) en de zwarte markt in te perken. Korte tijd later gaat de politie met arrestaties optreden tegen de zwarte (te hoge) prijzen op de "vrije" markten en tegen verduistering van goederen in de bedrijven (ook bestemd voor de zwarte markt). Nu is het bestaan van een zwarte markt een bijna erkend randverschijnsel in het staatskapitalisme. Onder "normale" omstandigheden is het bestaan van een zwarte markt voor een bepaald product een nuttige aanwijzing voor de staatskapitalistische klasse dat zij in hun volgend economisch plan meer rekening met dat product moeten houden. Het harde optreden tegen de zwarte markt en het beperken van de uitvoer door toeristen wijst erop dat de Poolse staatskapitalistische klasse alle mogelijke middelen wil inzetten om haar doeleinden te bereiken, hoe weinig die middelen ook opbrengen. Want het opheffen van alle zwarte handel betekent slechts een druppel op een gloeiende plaat. Maar het is dezelfde druppel die anders de emmer van de arbeidersstrijd doet overlopen. Met alle middelen moet tijd gewonnen worden. Tijd om de eenheid van de arbeiders te breken, door het radicale deel in de schijnprocessen af te schilderen als "straatschenders" en "asocialen". Tijd om de verhoging van de uitbuiting te doen slikken op de bedrijfsvergaderingen. Tijd om bondgenoten te vinden voor de staatskapitalistische klasse. Bij de katholieke kerk bijvoorbeeld die nog enige invloed geniet onder de boerenbevolking en onder de vele van het platteland komende arbeiders. Zo roept Gierak op 4 september de hulp van de kerk in om "de zeer grote economische problemen met steun van het gehele volk te bestrijden". En verder: "Kerk en staat kunnen op breed gebied samenwerken. Er bestaat geen enkel probleem tussen ons en de meerderheid van de geestelijkheid. Dat is niet alleen mijn persoonlijke mening. Het politiebureau van de partij en de hoogste autoriteiten in het land denken er zo over". Deze toespraak werd gehouden voor de arbeiders van een vliegtuigfabriek in Mielec en werd uitgezonden voor de televisie en in grote opmaak in de kranten afgedrukt. Aan het einde van zijn toespraak liet Gierak doorschemeren tegen wie hij bondgenoten nodig heeft: "de slechte discipline" in de bedrijven wordt veroordeeld. Op 27 september antwoordt kardinaal Wyszynski tijdens een preek in Warschau: "Ook hen die zetelen in het communistische cultuurpaleis, het parlement en het hoofdkwartier van de partij, zou ik graag mijn Goede Broeders noemen." In een Frans katholiek tijdschrift werden vertrouwelijke richtlijnen gepubliceerd van de minister van godsdienstzaken: "Scherpe aanvallen op de kerk moeten worden vermeden. Beter is het voorbeeld van het Westen, waar goede materiële levensvoorwaarden de ondergang van de kerk verhaasten". De minister verkeert in de illusie dat de partij de basis voor die goede materiële levensvoorwaarden kan leggen. Dat hij die illusie koestert is heel natuurlijk. Elke heersende klasse heeft die illusie. En de minister is realistisch genoeg om in te zien dat hij de hulp van de kerk nodig heeft om de arbeiders geestelijk gevangen te houden, want daaraan heeft elke heersende klasse behoefte, of zij zich nu "communistisch" noemt of niet. Kardinaal Wyszynski neemt het dan ook ijverig op voor de slachtoffers van de schijnprocessen die volgden op de opstand, in de hoop dat de schaapjes verder hun herder zullen volgen.

Eenzelfde soort prekers zijn de z.g. dissidenten, die pleiten voor "vrije meningsuiting" met het doel "verdere rampen zoals de arbeidersrevolte van vorige week (van eind juni) te voorkomen". Deze intellectuelen verraden daarmee meteen hun bedoeling: de voorkoming van de "ramp" van de proletarische revolutie die aan hun bevoorrechte positie een einde zal maken. Daarom zijn de dissidenten de voorvechters van de democratisering van de partij, van de vakbonden en de bedrijven. Deze democratisering heeft geen andere bedoeling dan de arbeiders in alle redelijkheid

te overtuigen van de noodzaak om nog harder voor minder te werken. Daarmee zijn de dissidenten niets anders dan de kritische vleugel van de staatskapitalistische klasse.

In Polen kan de heersende klasse geen kant meer uit. De economische crisis op wereldschaal noodzaakt haar tot verscherping van de uitbuiting. De strijd van de arbeidersklasse wordt daardoor opgewekt en maakt het de heersende klasse nog moeilijker uit de problemen komen. Polen is daarin geen uitzondering. Ook het westers blok kent zijn landen die een zwakke economie hebben en die het eerst door crisis en arbeidersstrijd getroffen worden: Portugal, Spanje, Italië. Net als in het westen, zullen Polens bondgenoten de economie van dat land zolang op de been houden totdat ze zelf bezwijken onder de economische crisis en de arbeidersstrijd. Gezien de economische verbondenheid van het "westerse" en het "communistische" blok zal de totale ineenstorting van het kapitaal bijna tegelijk in alle landen van de wereld tot de proletarische revolutie leiden. Alle crisisbeheersing leidt er slechts toe de crisis op een meer algemene vlak en intenser te doen herleven. De EEG, de COMECON, de Wereldbank, deze uitdrukkingen van het internationale wereldkapitaal, zij alle leggen ongewild de basis voor een proletarische revolutie op wereldschaal. Alleen op wereldschaal verenigd in arbeidersraden zal de arbeidersklasse in staat zijn het kapitaal te vernietigen, crisissen en oorlogen uit te bannen, het arbeiderscommunisme op te bouwen. De strijd die zich nu in de zwakste kapitalistische landen ontwikkelt, is dan ook een voorbeeld van de problemen die de arbeidersklasse in de sterkere landen te wachten staat. In de lessen die de arbeidersklasse weet te trekken uit de voorlopig nog tot afzonderlijke landen beperkte strijd, bereidt zij zich voor op de bewuste verovering van de arbeidersmacht op wereldschaal.

(Verschenen in *Spartacus*, Amsterdam)

Zomer 1980

Maandag 30 juni kondigt de Poolse regering een "reorganisatie van de vleesmarkt" aan. Van de details kunnen we hier afzien. De maatregel komt neer op een prijsverhoging van zowat 60% in één keer en maakt bovendien dat vlees moeilijker verkrijgbaar wordt. Het gevolg is dat op dinsdag 1 juli in verscheidene fabrieken in de uiteenlopendste delen van Polen de arbeid wordt neergelegd: in de tractorfabriek van Ursus en in het staalbedrijf Huta Warszawa vlak bij Warschau, in de metaalbedrijven van Poznan en in de fabriek voor snelheidsmeters in Tezew, in de vliegtuigfabrieken in Mielec en in Swidnik dicht bij Lublin en in tal van andere bedrijven. De Poolse partij bepaalt onmiddellijk haar houding: geen onderdrukking maar onderhandelingen op lokale basis, met de bevoegdheid voor de bedrijfsleiders om elk conflict te beëindigen door middel van aan de omstandigheden aangepaste concessies,

De tactiek van de machthebbers is duidelijk: om een algehele explosie te voorkomen willen zij van geval tot geval de moeilijkheden oplossen en op die manier de arbeiders verdelen. Een dergelijke tactiek kan worden toegepast doordat sinds een aantal jaren de bedrijven tot op zekere hoogte zelfstandig kunnen handelen. Daarmee weet de regering zich inderdaad enigszins buiten schot te houden en te voorkomen dat zij meteen zelf het mikpunt wordt. Maar het gevolg is tegelijkertijd, dat het stakingsvuur blijft branden. Nauwelijks heeft in het ene bedrijf de directie de stakers weer aan het werk gekregen door aan hun eisen toe te geven, of in het andere wordt de arbeid neergelegd om aan dezelfde eisen kracht bij te zetten. De tactiek van de regering heeft bovendien tot feitelijk gevolg dat beslissingen niet meer op een centraal punt worden genomen. Dat geldt zowel voor de besluitvorming van de autoriteiten als voor die van de arbeiders. De officiële vakbonden, die lang geleden al in diskrediet zijn geraakt, zijn slechts gewend om aan de top genomen besluiten door te geven en zijn niet berekend voor het voeren van onderhandelingen over arbeidsvoorwaarden met de afzonderlijke bedrijfsdirecties. Die omstandigheid is gunstig voor de spontane vorming van discussiegroepen binnen de fabrieken en zij werkt het nemen van collectieve besluiten in de hand.

Omstreeks 15 juli zijn er al vijftig stakingen uitgebroken of staan op het punt van uitbreken. Vaak duren ze maar enkele dagen, maar dat is voldoende om de directies te doen zwichten; soms leidt een stakingsdreiging tot hetzelfde resultaat. Inmiddels tekenen zich een paar nieuwe dingen af. Uit de manier waarop de arbeiders hun eisen formuleren blijkt hun vaste wil, datgene wat ze bereikt hebben veilig te stellen, zodat ze niet binnen de kortste keren opnieuw strijd hoeven te voeren. Voorts worden de van onderop gevormde groepen, die over de hoofden van de officiële vakbonden heen met de bedrijfsleidingen hebben onderhandeld, niet na afloop van de strijd ontbonden.

De loop der dingen is dan al niet meer te stuiten, zelfs al is het de machthebbers schijnbaar gelukt het om zich heen grijpende vuur te blussen. Op 17 juli wordt het openbare leven in Lublin (een stad van 300.000 inwoners op 100 km afstand van de Russische grens) volkomen lamgelegd. Het spoorwegpersoneel blokkeert het railvervoer door onbemande locomotieven op de sporen te plaatsen; buschauffeurs, broodbezorgers, melkboeren, verpleegsters, bouwarbeiders en de technici van de waterleiding, ze zijn allemaal in staking; wagons met voor Rusland bestemde levensmiddelen zouden zijn geplunderd. De regering stuurt vicepremier Jagielski naar de stad; de partij vaardigt een plechtige oproep tot werkhervatting uit. Twee dagen later wordt daaraan gevolg gegeven, maar dat verandert niets aan het feit, dat het hier een van onderop door de betrokkenen zelf georganiseerde staking betreft, waaraan spontaan door een hele stad wordt deelgenomen. De gestelde eisen zijn niet enkel van puur materiële aard: de wil om vast te houden wat er bereikt is, doet het verlangen ontstaan naar permanente verdedigingsorganisaties. Veertien dagen later wijzen de spoorwegarbeiders in Lublin, via directe verkiezingen en volgens nieuwe, door henzelf opgestelde regels, vertrouwenslieden aan die hen in vakorganisaties moeten vertegenwoordigen. Andere categorieën arbeiders in deze stad volgen hun voorbeeld.

De economische en sociale verhoudingen, de gegeven politieke situatie en ideologische factoren dragen ertoe bij, dat de arbeiders zich opeens van dezelfde dingen bewust worden. De vorming van dat collectief bewustzijn heeft tot gevolg dat hun acties sneller op elkaar volgen en dat nieuwe organisatievormen zich aandienen. Het is geenszins het KOR en het is al evenmin de zogenaamde vuist van de "vrije vakbonden" waardoor de strijd zich kristalliseert en waardoor een onweerstaanbare golf komt opzetten die in feite heel het bestaande regime wegspoelt. Integendeel: het is deze grondzee die de weg vrijmaakt voor nieuwe structuren, waarbinnen de (nieuwe) vakbonden een sleutelpositie innemen. Het is de stakingsgolf die enig houvast biedt voor de organisatorische plannen van hen die het systeem willen hervormen.

Dat de staking in Lublin wordt opgeheven betekent allerminst dat er ook werkelijk een eind komt aan de strijd: de stakingen smeulen voort tot in de eerste dagen van augustus. De regering schijnt vol vertrouwen voor wat betreft het resultaat van haar politiek van gedeeltelijke concessies. Maar als zij ergens iets toegeeft is het elders terstond bekend en moet ze ook daar toegeven. Aldus bewijst het beleid dat zij voert hoe langer hoe meer haar zwakte.

De illegale groepen zullen later zelf erkennen dat zij nauwelijks enige invloed hebben gehad, noch op het uitbreken van de strijd, noch op de hardnekkigheid daarvan. Maar hun plannen voor wat betreft sociale organisatie zijn plotseling niet langer een ver verwijderd ideaal, maar binnen handbereik gekomen. Dat des te meer doordat de arbeiders waarmee die groepen in verbinding staan door de aanzwellende beweging in vervoering worden gebracht, honderden anderen, met wie zij tot dusver niet in verbinding stonden, nu plotseling sympathie gaan koesteren. Men moet echter tot een hiërarchisch kapitalistisch machtsapparaat behoren om te denken, dat de geestdrift van de massa het gevolg is van het optreden van een uiterst geringe minderheid en dat men slechts enkelen van wie men veronderstelt dat zij de leiders zijn zou behoeven uit te schakelen om héél de beweging met één klap kapot te maken. Behalve dat zoiets niet het verhoopte resultaat oplevert, bereikt men ermee dat zowel bij de massa als bij de westerse media (die alleen al vanwege hun instelling achter alle gebeurtenissen "leiders" zoeken) het idee postvat, dat de illegale groepen een werkzame rol hebben gespeeld en ook verder nog zouden kunnen spelen.

Aldus bevordert, objectief gezien, de vervolging van vooraanstaande dissidenten, dat men aan de ("vrije") vakbeweging de plaats toekent, waarop deze van begin af aan denkt te moeten functioneren.

Eind augustus helt de partij tot een zwenking over, want de tot aan dat tijdstip toe gevolgde politiek heeft nauwelijks enig succes gehad. De stakingen zijn al ruim zes weken aan de gang. Welhaast geen mens zal nog in ernst kunnen geloven, dat de arrestatie van de vurigste ijverders voor de "vrije vakbeweging" er paal en perk aan zouden kunnen stellen. Niettemin is het uitgerekend dat waarop de leiders mikken.

Een beslissende periode: 15-31 augustus.

De eerste maatregel waarmee de regering de beweging de kop wil indrukken schijnt op maandag 11 augustus in Warschau te zijn genomen: de politie arresteert Marek Glessman die voor de "leider" van de stakende vuilnismannen wordt gehouden en stelt hem negen uur lang in verzekerde bewaring. Van nieuwe onderdrukkingsmaatregelen is sprake in Gdansk, alwaar op woensdag 13 augustus drie arbeiders van de Leninwerf worden ontslagen, onder wie Anna Walentynowicz en Nowicki. Alle drie staan in verbinding met een illegale onafhankelijke vakbond. In de drie havensteden aan de Oostzeekust, waar het tot nu toe betrekkelijk rustig is gebleven, breekt daarop de algemene staking uit met de snelheid van een lopend vuur. Op de Leninwerf bevindt zich het zwaartepunt van de actie. Zo het optreden van militanten bij het neerleggen van het werk al een rol heeft gespeeld, de snelle uitbreiding van de staking, eerst naar alle afdelingen van de werven en vervolgens naar alle bedrijven van Gdansk is een nieuw bewijs voor de spontaniteit van het arbeidersoptreden en voor de snelle veranderingen in hun denken.

Op de werven worden te elfder ure concessies gedaan, maar daarmee kan niets meer worden teruggedraaid. Er wordt een stakingscomité gevormd dat aanvankelijk uit tien man bestaat. Eén ervan is Lech Walesa, die zodra hij van de staking hoort over de werfmuur klimt omdat, zoals hij achteraf verklaard heeft, "de tijd rijp was en ik op de werf moest zijn". Heel gauw al wordt het comité uitgebreid met honderd man die door diverse werfafdelingen zijn aangewezen. De eisen houden, zo te zien, geen enkel verband meer met datgene wat de directe aanleiding tot de strijd is geweest. Toch is dat verband er wel degelijk. Met represaillemaatregelen in het bijzondere geval van Walentynowicz en haar twee collega's is de brandende lont in het kruitvat geworpen. Nu verlangen de stakers naast hun materiële eisen allerlei zaken waarmee naar hun mening dat wat ze eventueel bereiken veilig wordt gesteld en in het algemeen represailles te voorkomen zijn: vrije vakbonden, toegang tot de media, opheffing van alle onderdrukkingsmaatregelen en afschaffing van bepaalde voorrechten van de heersende klasse. De regering tracht de opkomende vloed te keren met het enige, armzalige middel waarover zij op dat moment beschikt: de politiek van de per bedrijf te voeren onderhandelingen enerzijds, een geniepige onderdrukking anderzijds.

Op 17 augustus wordt in de kuststreek in 24 bedrijven gestaakt. Maandag 18 augustus heeft de staking zich uitgebreid naar 180 bedrijven in een straal van 100 km rondom Gdansk. Het stakingscomité van de werven wordt gereorganiseerd in een comité waarin alle stakende bedrijven vertegenwoordigd zijn: het MKS dat twee afgevaardigden per bedrijf bevat. Het controleert een uitgestrekt gebied en regelt ook het transport en de voedselvoorziening.

De regering verklaart (op 18 augustus bij monde van Gierek) dat "de enig juiste weg die van de dialoog en het compromis" is. Zij negeert het MKS en regeringsvertegenwoordiger Pyka wil alleen maar onderhandelen met afgevaardigden van elk bedrijf afzonderlijk. Intussen worden op 20 augustus twintig leden van het KOR gearresteerd. In Szczecin is de situatie al net als in Gdansk. In andere Poolse industriegebieden, o.a. in Silezië, worden soortgelijke comités gevormd als het MKS.

De algemene staking breidt zich uit over heel Polen zonder dat iemand er ook maar enig parool voor heeft gegeven. Van onderop worden organen geschapen die in feite het openbare leven

controleren in steeds grotere en belangrijker delen van het land. De regering ziet zich genoodzaakt haar politiek te wijzigen, ook al doordat zij onder druk wordt gezet door twee feiten, waarvan het gewicht moeilijk nauwkeurig kan worden bepaald: de onderste gelederen van de partij (daarbij inbegrepen sommige veiligheidsdiensten) hellen naar de kant van de stakers over; de militaire bevelhebbers zijn tegen een "herstel van de orde" met behulp van het leger omdat zij in hun troepen geen vertrouwen stellen.

Een andere vicepremier dan Pyka komt uiteindelijk naar Gdansk om met het MKS te onderhandelen. Het is Jagielski. Zijn ambtgenoot Barcikowski gaat praten met het MKS in Szczecin. Er is kennelijk sprake van een capitulatie van de machthebbers. Nadat deze zich in allerlei bochten hebben gewrongen zijn zij bereid de "akkoorden van Gdansk" te ondertekenen, waarop Lech Walesa namens het MKS bekend maakt, dat het werk op maandag 1 september zal worden hervat.

Dat alles is vergezeld gegaan van oproepen tot matiging van de kant van de kerk, het KOR en Walesa zelf. Gdansk moet als het ware een eilandje blijven te midden van een Polen dat aan het werk is, een klein 'gezwel' dat vooral niet groter mag worden, maar tevens een plek waar serieuze lieden die de situatie goed in de hand hebben de nieuwe structuren op poten zetten die passen bij een modern-kapitalistisch Polen. Waarom wordt er zoveel over de akkoorden van Gdansk gesproken en zo weinig over die van Szczecin, die vrijwel terzelfder tijd getekend zijn en die praktisch dezelfde inhoud hebben? Wellicht is er sprake van een verdedigingstactiek van de machthebbers, die erop gericht is de werking van dergelijke akkoorden te beperken tot een bepaald gebied, zoals men eerder tevergeefs getracht heeft akkoorden te sluiten die telkens slechts voor één bedrijf zouden hebben moeten gelden. Hoe het ook zij, op dat wat in Gdansk gebeurt richten zich aller ogen. Dat niet slechts vanwege de economische betekenis van het gebied of vanwege het effect van de staking. Er worden aldaar gedurende de dagen van strijd en onderhandeling de omtrekken zichtbaar van een tactiek, die niet slechts in het kustgebied maar op de beweging van de strijdvaardige arbeiders als zodanig kan worden toegepast.

Wie naar Gdansk kijkt ziet enerzijds een verscheidene bedrijven vertegenwoordigend stakingscomité, dat de macht in handen heeft in een gedeelte van het land. Anderzijds, en dat is het belangrijkste aspect van de zaak, is het overleg dat daar wordt gevoerd niet alleen een gesprek tussen de stakers en de regering, maar ook een ontmoeting van hervormingsgezinden, deels uit de partij, deels uit de kringen van de politieke oppositie dan wel uit de arbeidersklasse. Zowel de een als de ander treden op als experts die een zodanige oplossing moeten vinden, dat "het Poolse vaderland gered" zal worden, dat wil zeggen een oplossing die erop neerkomt dat de arbeiders werken "zoals het behoort" voor het herstel van de kapitalistische economie. Het vinden van die oplossing is niet gemakkelijk. Omdat de stakingen, alle oproepen tot matiging ten spijt, zich woensdag 27 augustus nog uitbreiden, in de eerste plaats naar het industriële zuiden, blijkt het noodzakelijk een tekst op te stellen die het beide onderhandelingspartners mogelijk maakt hun gezicht te redden.

Aan de kant van de arbeiders is er al snel sprake van een duidelijke scheiding tussen een groep leiders en de achterban. De experts (militanten van de illegale politieke oppositie of economische deskundigen die hun goede diensten hebben aangeboden) stellen de punten vast waarover onderhandeld moet worden en soms stelt Walesa ze in z'n eentje op tijdens een onderonsje met Jagielski. De praktijk van de democratie van diegenen die van heinde en verre zijn toegestroomd om "de arbeiders te organiseren" strookt weinig met de arbeidersdemocratie. Maar temidden van de geestdrift vanwege de "overwinning" wordt daar nauwelijks op gelet.

Aan de kant van de regering zijn de interne verschillen al even groot. Sommige leden van de heersende klasse vragen zich af of de nieuwe structuren niet zullen leiden tot de ondergraving van gevestigde posities, die velen het liefst met behulp van de sterke arm verdedigd zouden zien. Maar de mogelijkheid daartoe bestaat niet meer. De sociale springvloed is niet zonder effect gebleven. In de gelederen van de partij en bij de kopstukken van het bedrijfsleven wint de

overtuiging veld, dat er geen andere keus meer is dan zich door de stroom te laten meevoeren en te proberen datgene te redden waaraan het meest wordt gehecht: de klasseheerschappij.

In feite beantwoorden de akkoorden van Gdansk aan een tweeledig doel. Enerzijds maken ze een einde aan de stakingen op een moment dat die zich steeds verder dreigen uit te breiden. Anderzijds zijn ze een poging om een reeks grenzen te trekken, die weliswaar tegelijkertijd vaag en praktisch zijn, maar waarbinnen niettemin beweging van onderop zou kunnen worden gekanaliseerd.

September 1980: de vakbeweging contra de beweging van onderop

Op zondag 31 augustus richt Lech Walesa zich met de volgende oproep niet alleen tot de arbeiders in het gebied van Gdansk maar tot de arbeidende klasse van heel Polen: "De staking is beëindigd. Wij hebben niet alles bereikt wat wij wilden, maar wij hebben wel alles bereikt wat in de gegeven omstandigheden mogelijk was. De rest zullen wij nog bereiken want wij bezitten thans het meest wezenlijke: het recht om te staken en onafhankelijke vakbonden."

(Schrijver en oorspronkelijke publicatie onbekend)

Van zomer 1980 tot zomer 1981

September 1981. Twee helden van de beweging van zomer 1980, Bogdan Lis, toen lid van het MKS, speerpunt van de belangrijkste strijd van het wereldproletariaat van de afgelopen 50 jaar, en Jacek Kuron, toen elke twee dagen gearresteerd omdat hij informatie over die strijd verspreidde, beide heren proberen nu in opdracht van "Solidariteit" de stakende drukkers in Olsztyn te overreden hun strijd te beëindigen.

In dit voorbeeld is een heel jaar ontwikkeling van de krachtsverhoudingen tussen kapitaal en proletariaat samengevat. In augustus 1980 heeft het proletariaat in Polen het initiatief. Tegen de wanhopige autoriteiten zet het zijn kracht in, gebruikt het zijn beste wapens: de massastaking, de zelforganisatie van zijn strijd. Het demonstreert aan zijn klassebroeders van de hele wereld de te voeren strijd tegen de steeds hardere aanvallen van een kapitalisme in doodscrisis.²

De arbeidersstrijd in het defensief

In augustus 1981 levert de arbeidersklasse nog steeds strijd. In alle uithoeken van Polen flakkeren stakingen op. Eén van de leiders van "Solidariteit" constateert dat de brandweerlieden van de vakbond een tiental keer per week moeten uitrukken. Maar de strijd is niet meer offensief zoals een jaar geleden. Hij is defensief. Hij is niet meer massaal en geconcentreerd, de strijd is versplinterd. Dat is het resultaat van een geduldig antwoord dat alle delen van het kapitaal hebben uitgewerkt; niet alleen zij die zetelen in de pompeuze gebouwen van de Poolse Arbeiders Partij maar ook degenen die verblijven in de armoedige vroegere hotels die zijn veranderd in vakbondskantoren. Zowel degenen die in het Kremlin tronen, maar ook zij die zich geïnstalleerd hebben in het Witte Huis en het Elysée of die in de vakbondsbureau's van het Westen zetelen. Want op een strijd van wereldwijde betekenis heeft het wereldkapitaal geantwoord. En het is nu aan het proletariaat van alle landen om het volgende hoofdstuk te schrijven.

² Het idee dat het kapitalisme definitief in een doodscrisis of in een periode van verval terecht was gekomen, werd in de tijd van de Eerste Wereldoorlog en de daaropvolgende economische chaos in Duitsland algemeen gedeeld door de organisaties van de Communistische Internationale en de daaruit voortgekomen Communistische Linkerzijde. De organisaties die zich beriepen op de Linkerzijde hielden in de jaren 1980 (en tot op heden) nog steeds hardnekkig vast aan dit idee en waren blind voor de manieren waarop het kapitaal zich telkens economisch heeft hersteld. Kapitaalsgroepen bleken over voldoende economische speelruimte en flexibiliteit te beschikken om nieuwe technologieën te ontwikkelen en nieuwe vestigingsplaatsen te zoeken om zijn uitbuiting voort te zetten. F.C.

Augustus 1980: van de economische naar de politieke crisis

Als de nationale kapitalen van de zogenaamde socialistische landen al hard getroffen worden door de economische wereldcrisis, dan loopt Polen hier wel bijzonder voorop. Al in 1970 is Polen het meest aangetast door de eerste uitingen van deze algemene crisis. Maar de situatie in Polen van augustus 1980 heeft niets meer te maken met die van 10 jaar daarvoor: in Polen zelf zien we nu duidelijk de ineenstorting van het wereldkapitalisme. De "herstel"-politiek van de "marxist" Gierek is totaal failliet. Ze had alles gezet op een sprong vooruit van de export op basis van de uitbreiding van de wereldhandel. Wat dat betreft was de "marxist" Gierek nog blinder dan een boel "burgerlijke" economen die begrepen hadden dat de enorme economische groei van na de oorlog was afgelopen en dat men niet zonder meer kon investeren. In augustus 1980 voegt zich bij de economische verwarring van de Poolse bourgeoisie een politieke verwarring met betrekking tot, de, uitbarsting; van arbeidersstrijd die ze zelf heeft uitgelokt in haar wanhopige pogingen een beetje orde op zaken te stellen in een janboel van een failliet nationaal kapitaal. De Poolse bourgeoisie kon geen directe repressie gebruiken omdat ze dan het gevaar liep de proletarische strijdbaarheid nog verder te radicaliseren en uit te breiden. Evenmin kon ze rekenen op het bestaan van buffers als de vakbonden en de linkse partijen zoals in het Westen. In die situatie was de bourgeoisie verlamd en moest ze voor het ogenblik toegeven aan het geheel van de eisen die de stakers naar voren brachten. Zelfs als bepaalde van die eisen, vooral die van de erkenning van vrije vakbonden, een valstrik voor de arbeiders waren, dan was alleen al het feit dat de Akkoorden van Gdansk in de ogen van allen een capitulatie van de autoriteiten waren, een slechte zaak voor het kapitalisme. Die capitulatie liet duidelijk zien dat de strijd van de arbeidersklasse loont, dat de klassevijand kan terugdeinzen als de arbeiders zich wapenen met de massastaking en de zelforganisatie.

Herfst 1980: Solidariteit en KOR kaderen de strijd in

Na de Akkoorden van Gdansk hebben de kapitalistische krachten in Polen verschillende maanden nodig gehad om van de klap te bekomen. Zij die het snelst erin slagen hun rol te spelen zijn degenen die het laatst op het sociale toneel verschenen: de onafhankelijke vakbond "Solidariteit" en de "democratische" oppositie, die vanaf oktober 1980 de strijdbaarheid van de arbeidersklasse afleiden naar het probleem van de legalisering van de statuten van de vakbond. Daarentegen hebben de officiële instellingen, partij en regering, veel meer tijd nodig om zich te herstellen, zowel ten opzichte van de maatschappij — herstel van het gezag — , als in eigen kring. Maandenlang blonk de regeringsploeg uit door weifelend gedrag dat alleen leidde tot een toenemende mobilisatie van de arbeidersklasse die de regering keer op keer tot een roemloze terugtocht dwong, voorbeeld in het geval van de arrestatie van twee vakbondsleden in de buurt van Warschau eind november 1980. Nog veel langer teisterden de partij allerlei stuiptrekkingen (het vereffenen van rekeningen tussen heersende klieken, protesten van de basis) die het haar onmogelijk maken over te gaan tot een vastbesloten tegenoffensief tegen de arbeidersklasse. Een tijd lang "toont het voorbeeld van de stuiptrekkingen van de Poolse bourgeoisie hoe een heersende klasse er uitziet als ze door de klassenstrijd in het nauw is gedreven. ("Internationaal Revue" nr. 9). Maar "voor de Poolse bourgeoisie gaat het erom 'de orde te herstellen'; een einde te maken aan een situatie waarin de macht telkens gedwongen is een stap terug te doen voor de arbeiderseisen, een situatie die de arbeiders alleen kan aanmoedigen nieuwe eisen te stellen". (International Review nr.25, maart 1981)

Winter 1980-81: herstel van de autoriteiten

Het herstel van de kapitalistische krachten gebeurt van de kant van de regering door een taakverdeling met "Solidariteit" die lijkt op het schema dat ook in het Westen wordt toegepast (b.v. zeer duidelijk in de USA en in Groot-Brittannië): een "sterke" regering heeft de taak

"realistisch te spreken", met cynisme haar anti-proletarisch offensief te ontwikkelen terwijl de burgerlijke krachten die het meest het vertrouwen van de arbeidersklasse genieten (links en de vakbonden) tot taak hebben de arbeiders vanuit de oppositie te verlammen. In dit opzicht "vormt de benoeming van Jaruzelski in februari tot premier het eerste samenhangende initiatief van de Poolse bourgeoisie sinds augustus 1980" (International Review nr.25) omdat ze weer een sterke man (als generaal en minister van defensie) naar voren schuift die tevens overtuigd is van de noodzaak van een samenwerking met "Solidariteit". Dat de autoriteiten de situatie weer beheersen komt duidelijk naar voren door de zaak van het politiegeweld in Bydgoszcz in maart, waar de autoriteiten bewust de arbeidersklasse provoceren (zelfs als Walesa de gewelddadigheden graag voorstelt als een 'complot tegen Jaruzelski!') om haar een eerste klap te geven in een reeks die de arbeiders tot staan moet brengen. Deze klap wordt niet zozeer uitgedeeld door de regering maar door "Solidariteit" dat na een hele campagne over de waarschuwingsstaking van 4 uur en de voorbereiding van een onbeperkte algemene staking met de regering een compromis sluit dat meer lijkt op een capitulatie en dit de arbeiders laat slikken.

Het partijcongres

Maar de arbeiders kon alleen echt de wacht aangezegd worden als ook orde op zaken werd gesteld binnen de partij waarin zich een sterk protest had ontwikkeld, vooral onder de arbeidersleden die bloot staan aan de dagelijkse druk van hun collega's. Dit orde op zaken stellen vond plaats in juni door het 11de Plenum van het Centraal Comité. Kania en Jaruzelski slaagden erin de protesterenden te laten inbinden onder druk van de dreigementen die uitgingen van het offensief van de "harde lijn": Grunwald en het Forum van Katowice, met veel omhaal gesteund door de Sowjetpers en een dreigbrief van de Russische aan de Poolse partij. Zo lieten de "harde" elementen zich tenslotte met de belangrijkste leiders kiezen tot afgevaardigden voor het 9de Congres van de partij.

Het Congres voltooide het werk. #Kania en zijn hielenlikkers kwamen versterkt uit het Congres dat verder leidde tot een aanzienlijke vernieuwing van de leidende instanties en dat de congresgangers de kans bood zich af te reageren en zich democratisch voor te doen. De onzekerheid die de "liberaal" Rakowski op de tribune van het congres voorspiegelde, deden de "harden" vrezten dat zelfs hij niet zou worden herkozen. Kania gebruikte dit om Rakowski tot middelpunt van de eenheid van de partij te maken — van de "liberalen" (een lid van het nieuwe Politieke Bureau is lid van "'Solidariteit'!) tot de 'harden" (Olszowski blijft in het Politieke Bureau).

Terwijl het vooral door de westerse inktkoelies werd voorgesteld als het "Congres van de Vernieuwing", was het 9de Congres van de PAP in werkelijkheid dat van het harder maken van de kapitalistische aanval tegen de arbeidersklasse. Onmiddellijk na afloop bekende de overheid kleur: arrestatie van strijdbare arbeiders, versterking van de censuur, aankondiging van verlaging van de vleesrantsoenen en prijsverhogingen. Voor de Poolse arbeiders had de vernieuwing een bekend luchtje.

Deze hele operatie waarin de autoriteiten de situatie weer in handen kregen, had nooit kunnen plaatsvinden als ze niet de steun had van "Solidariteit" en het geheel van de kapitalistische krachten in de wereld. Met zijn eigen taal, radicaal als het nodig is, verzoenend als het moet, heeft "Solidariteit" geen kans voorbij laten gaan om de regering te helpen de strijdbaarheid van de arbeiders te breken. De rol van Walesa als "vliegende brandweerman" is zo legendarisch geworden dat het zelfs niet nodig is eraan te herinneren. Maar de anti-arbeiders actie van "Solidariteit" beperkt zich niet tot demobiliserende redevoeringen door de "man van het jaar", zoals de westerse pers hem heeft genoemd. Het is de hele politiek, gebaseerd op "de verdediging van Polen", op "het redden van de nationale economie", op het idee dat "een Pool altijd met een Pool moet kunnen praten" (Walesa) die ten grondslag ligt aan alle pogingen van "Solidariteit" om de arbeiders een stok tussen de wielen te steken. In wezen heeft "Solidariteit" altijd hetzelfde

gezegd als de regering en de partij, alleen de vorm was verschillend. Zo is "Solidariteit" een debat aangegaan met de regering over de prijsstijgingen en de economische hervorming. Beide kanten waren het erover eens dat zowel het één als het ander moest plaatsvinden. Ze debatteerden alleen over met wat begonnen moest worden.

Het verlies van de vrije zaterdagen

Toen de bevolking tegen de richtlijnen van "Solidariteit" in de straat is opgegaan om een betere bevoorrading te eisen, nam de "onafhankelijke" vakbond het regeringsrefreintje over dat het nodig is "harder te werken" om die verbetering te bereiken. "Solidariteit" haastte zich verder de arbeiders te vragen in ruil voor het handhaven van het vleesrantsoen, af te zien van de vrije zaterdagen die in de strijd van januari 1981 waren veroverd. Het ging er nu om "goede wil" te tonen. Enige compensatie voor de arbeiders: een aardigheidje, alle productie op die gewerkte vrije zaterdagen zal zelfbeheerd zijn! Walesa heeft veel redevoeringen en omhaal nodig gehad om de Silezische mijnwerkers die bittere pil te doen slikken. De regering heeft niet toegegeven op het punt van de verlaging van de rantsoenen. Daarentegen zal op zaterdag worden gewerkt. Wat een overwinning! Over deze samenwerking tussen "Solidariteit" [en de regering] geven we het laatste woord aan Bronislaw Geremek, één van de "experten" van de vakbond: Men moet weten dat de partij, wat ook haar congres-beloften zijn, alléén niet het vertrouwen van de Polen zal krijgen. Men kan de geschiedenis niet overdoen! Daarentegen zou het geheel PARTIJ-SOLIDARITEIT-KERK vertrouwen hebben. Dat is het enige middel om bijvoorbeeld het matigingsprogramma uit te voeren." En als nu de autoriteiten een hele campagne tegen "Solidariteit" voeren, dan doen ze dat niet om hun dierbare partner te vernietigen. Ze doen het integendeel om de vakbond op te poetsen tegenover de arbeiders die uit gareel dreigen te lopen. Het dient ook om de opkomende strijdbaarheid tegen de toenemende ellende om te buigen naar de impasse van de verdediging van de meest vergiftigde "verworvenheid" van de stakingen van augustus 1980: het bestaan van de onafhankelijke vakbond.

Zomer 1981 en het congres van Solidariteit

De gebeurtenissen van zomer 1981 laten zien dat de arbeidersklasse zich taai verzet tegen de inkaderingspogingen van "Solidariteit". In het begin van de zomer, toen "Solidariteit" er in slaagde de arbeidersbastions te doen buigen in de kwestie van de vrije zaterdagen, namen de wilde stakingen in het land toe. De arbeiders, de bevolking begon de straat op te komen. "Solidariteit" heeft zich toen gehaast de organisatie van "hongerarmeen" ter hand te nemen om ze in vreedzame banen, in nieuwe impasses af te leiden. Terwijl de arbeiders in de manifestaties riepen "Hongerlijders van alle landen, verenigt u" en "De hongerigen zullen de leiders opeten", was het ordewoord van "Solidariteit": "ons einddoel is het zelfbeheer". Zoals de leider van "Solidariteit" Kropiwnick openlijk de politierol van zijn organisatie onthulde: "de politie zal elke provocatie van buitenaf voorkomen, wij zullen ons bezig houden met de zaken binnen de manifestatie." Herhaaldelijk werd "Solidariteit" door arbeiders ter discussie gesteld die weigerden hun staking te beëindigen ondanks de draaiboeken van "Solidariteit". Vele stakingen die maar 2 of 24 uur zouden duren, zijn verlengd tegen de bevelen van de vakbondskaders in.

Bij de stakende drukkerij van Olsztyn werd Kuron, de beroemde KOR-leider, gekomen om hervatting van het werk te preken in naam van de nationale economie, ontvangen met meer dan wantrouwen. "Van welke planeet kom jij?" vroeg hem een arbeider. Het Congres van "Solidariteit" was naast het bekende spel van de strijd tussen strijdbare kaders van de "basis" en de gematigde "top", compleet met druk van de Russen en verdediging van de "democratische" vakbond door het Westen, aanleiding om twee belangrijke en samenhangende misleidingen naar voren te brengen: het *zelfbeheer* en de *oproep om in andere Oostbloklanden evenbeelden van "Solidariteit" op te richten*. "Solidariteit" bracht die misleidingen naar voren als antwoord op de (nog verwarde) bewustwording van de arbeiders in Polen. Het is onmogelijk zich geen vragen te

stellen over het beheer van de maatschappij als overal chaos heerst en de mensen creperen van de honger voor de enorme voorraden niet te zuipen thee die in Polen de rekken van de levensmiddelenwinkels vullen. De Oostbloklanden zijn een karikatuur van het kapitalisme in verval, waar de productie wordt geleid volgens de wetten van de wereldmarkt die ontsnappen aan iedere controle van de beheerders. Het is onmogelijk niet de vraag te stellen van de internationale uitbreiding van de arbeidersstrijd als men weet dat de arbeiders van andere Oostbloklanden overduidelijk dezelfde realiteit ondergaan. "Solidariteit" kan die vraagstukken niet *ontkennen*. Daarom heeft het nieuwe "initiatieven" genomen. Het internationalisme? "Solidariteit!" stelt het voor als optelling van bewegingen die elk opgesloten zijn binnen het probleem van het goed functioneren van zijn 'nationale economie'. Voor de vakbeweging heet dat "zelfbeheer". Na een groots opgezette campagne heeft "Solidariteit" in deze kwestie een "compromis" met de regering gesloten. Als de Poolse partij slikt dat het nieuwe "democratische" parlement een wet over het zelfbeheer aanvaardt en als "Solidariteit" een compromis in deze aanvaard, dan is dat omdat al deze "patriotten" weten dat het "zelfbeheer" een middel kan zijn om de orde en de discipline onder de uitgebuiten een beetje te herstellen, om een versplinterde en apolitieke arbeidersklasse te krijgen die ze kan aanvallen. Zoals Walesa verklaarde: "een zelfbeheerd bedrijf zal niet staken omdat het dan zijn eigen belangen zou schaden" (2-9-'81).

Oost-West samenwerking

Het onderzoek naar het weer beheersen van de politieke situatie door het kapitaal in Polen zou onvolledig zijn als we niet ook de opmerkelijke samenwerking van alle sectoren van de wereldbourgeoisie met hun collega's in Warschau onder de loep namen. Feitelijk kan men zeggen dat de bourgeoisie van de belangrijkste kapitalistische machten direct de situatie in Polen ter hand heeft genomen als deel van haar verdediging tegen het wereldproletariaat.

In de eerste linie stond duidelijk *de USSR* die telkens wanneer de sociale beroering zich ontwikkelde (november 1980, januari, maart, juli, augustus 1981) is overgegaan tot spectaculaire demonstraties van zijn militaire potentieel (omcirkeling van Polen, manoeuvres van het Warschau-Pakt in Polen zelf of langs de kust), verdubbeling van directe en indirecte dreigementen in de trant van "broederhulp". De USSR heeft zich de luxe veroorloofd om direct diegenen aan te vallen, Kuron, Michnik en zelfs Walesa, die vooraan stonden in de strijd tegen de sociale brand, en dat op het moment zelf dat ze het hardst nodig waren. De arbeiders moesten het zeker horen!

Maar de USSR stond niet alleen in de pogingen de arbeiders in Polen ervan te overtuigen dat ze zich blootstelden aan bloedige repressie. *De westerse regeringen en media* hebben met al hun waarschuwingen tegen zo'n "avontuur" al het mogelijke gedaan om een Sovjetpropaganda geloofwaardig te maken die de Poolse bevolking over het algemeen koud laat. Het Westen heeft ook een grote "materiële solidariteit" aan het Poolse volk (lees: nationale Poolse kapitaal) betuigd: uitstel van betaling van de schulden, het zenden van levensmiddelen bij elke dreiging van een uitbarsting over de bevoorrading, hulp van de westerse vakbonden aan de ontwikkeling van hun Poolse evenbeeld.

De samenwerking van beide blokken is zelfs gebleken toen het erom ging dat Kania weer controle kreeg over de partij. De brief van de Russische aan de Poolse partij van 5 juni stelde zich dit doel ... door Kania aan te vallen. Hierover werd in Parijs, Washington en London bijna evenveel lawaai gemaakt als in Warschau. Waarom? Ook de leden van de Poolse Arbeiderspartij hebben meer vertrouwen in de BBC en de "Figaro" dan in het agentschap "Tass" en de "Pravda".

Zo is het de samenwerking, niet alleen van het trio Partij-Solidariteit-Kerk, zoals Geremek. zegt, maar van alle sectoren van de wereldbourgeoisie, die het Poolse kapitalisme in staat heeft gesteld weer orde op zaken te stellen. Niet op economisch vlak: de situatie is slechter dan ooit — zoals overal ter wereld — maar op politiek vlak; het vermogen aan de proletariërs ellende op te leggen

die heel wat erger is dan die van augustus 1980 zonder dat ze in staat zijn tot een antwoord op het niveau van de stakingen van toen.

Het enige perspectief: internationale strijd

Dit herstel van de krachten van de bourgeoisie heeft alleen kunnen plaatsvinden door een steeds verder terugwijken van de arbeidersklasse. Deze terugval is normaal en was te voorzien. Het kan niet anders na het hoge niveau van de strijd van augustus 1980 en bij de afwezigheid van een belangrijke ontwikkeling van de arbeidersstrijd in andere landen. Als we dat zeggen, nodigen we de arbeiders in Polen niet uit tot passiviteit. In het in de Poolse taal gestelde pamflet door de IKS, in maart 1981 verspreid, schreven we:

"Maar op dit ogenblik zou het voor de arbeiders in Polen rampzalig zijn te geloven dat ze met passief te blijven de repressie kunnen vermijden. De staat werd wel gedwongen te wijken, maar hij heeft op geen enkele manier zijn pogingen opgegeven om weer zijn loden gewicht op de maatschappij te drukken. Als hij nu nog geen gewelddadige repressie toepast zoals in het verleden, dan is dat omdat hij vreest dat de arbeiders dan weer meteen massaal op de been komen. Maar als de arbeidersklasse telkens de strijdwapens laat liggen wanneer de staat een nieuwe aanval doet op haar belangen, dan ligt de weg open voor het uiteenvallen van de arbeidersgeleideren en de repressie." (vertaald in "Wereldrevolutie" nr. 12).

Terwijl we de arbeiders in Polen aanmoedigen tot een punctueel verzet tegen de kapitalistische aanvallen, weigeren we hen op te roepen tot avonturen, zoals b.v. de "Communist Worker's Organisation" doet die hen geen ander perspectief biedt dan "De revolutie nu!" ("Worker's Voice" van juni 1981). In Polen heeft het proletariaat niet al zijn actiemogelijkheden uitgeput: zijn tegenwoordige strijd laat dat zien. Het kan nog vooruitkomen door een beter bewustzijn van wie zijn vrienden zijn en wie zijn vijanden, van de kapitalistische rol van "Solidariteit", van de noodzaak het keurslijf van het nationalisme en van de "verdediging van de nationale economie" te verwerpen. En het moet zich ervan bewust zijn (en het weet dit) van het feit dat het niet alleen een nieuwe algemene krachtsproef tegen de staat kan aangaan. Door zich op die duidelijke werkelijkheid te baseren, kan "Solidariteit" nu de strijd saboteren. De arbeidersklasse in Polen heeft al een enorme bijdrage geleverd aan de strijd van het wereldproletariaat. Maar ingesloten binnen Polen, kan het niet veel verder gaan: Het uur is gekomen dat zijn klassebroeders van andere landen het overnemen. Alleen zo zullen de arbeiders in Polen het nationalisme en de democratische illusies te boven komen die nu zwaar op hen drukken. Dat is de enige echte solidariteit die de proletariërs van de andere landen kunnen betuigen. Door de strijd aan te gaan zal het wereldproletariaat tegelijkertijd een stap voorwaarts zetten naar de wereldrevolutie. (Naar "Révolution Internationale", nrs. 89/90)

Bijlagen: krantenknipsels

"Westen terughoudend, bang voor escalatie"

NRC HANDELSBLAD Maandag 14 december 1981

Berlijn/Brussel, 14 dec. De Westelijke wereld heeft met enige terughoudendheid gereageerd op de militaire ingreep in Polen. De hoofdsteden zijn verrast door de ontwikkelingen zondagmorgen en men toont zich bezorgd over de mogelijke gevolgen, hetzij in de vorm van een Sovjetinterventie, hetzij een soort burgerstrijd in Polen.

De secretaris-generaal van de NAVO, Joseph Luns, heeft voor vanmiddag een vergadering uitgeschreven voor de permanente vertegenwoordigers van de lidstaten. Van Amerikaanse zijde zal daarbij aanwezig zijn onderminister Eagleburger.

De felste afwijzing komt uit Frankrijk. Voor de tv werd gisteravond een officieel protest voorgelezen van premier Pierre Mauroy. Hierin dreigde Parijs dat "indien de beweging voor vernieuwing in Polen wordt gebroken, dit ernstige gevolgen heeft. De Franse regering eist "herstel van de burgerlijke en vakbondsvrijheden".

Mauroy constateerde in zijn verklaring overigens dat de besluiten van de Poolse regering "op het ogenblik binnen het kader van de nationale soevereiniteit blijven." Volgens onze correspondent in Parijs, E.G. Lachman, is het niet verwonderlijk dat Parijs scherp reageert, gezien de historische Franse verbondenheid met de Poolse vrijheid.

Alle niet-communistische vakbonden en de Socialistische Partij, die Solidariteitsleider Lech Walesa deze herfst nog een week lang ontvingen, riepen op tot een nationale demonstratie vanmiddag. De communistische vakbond CGT weigerde deelname; zij vroeg "alle ware vrienden van de Poolse arbeiders gevoel voor maat en verantwoordelijkheid" te tonen.

Schmidt/Honecker _

De Westduitse bondskanselier Helmut Schmidt en de Oostduitse partijchef Erich Honecker "hopen beiden dat het Polen gelukt om de conflicterende krachten van het Poolse volk bij elkaar te brengen". Dat zei Schmidt gisteren in de DDR tijdens een persconferentie aan het slot van zijn driedaagse bezoek aan dat land.

Volgens onze correspondent Ben Knapen pleitte de bondskanselier voor niet-inmenging in Polen en zei: "Wij hebben onafhankelijk van wie er Polen bestuurde, steeds geprobeerd om economisch te helpen. Dat bereikt nu heel duidelijk de grenzen van de economische mogelijkheden van de Bondsrepubliek". Schmidt gaf toe geschokt te zijn door de melding uit Warschau; volgens hem was ook Honecker door de ontwikkelingen verrast.

De Westduitse CSU-voorzitter en Beiers minister-president Franz Josef Strauss verweet gisteravond de bondskanselier "gebrek aan instinct"; volgens hem heeft Schmidt zich om de tuin laten leiden. "Schmidt bleef als gast van de leider van een Oostblok-regime dat maanden achtereen op de krachtigste wijze voor scherpe en indien nodig gewelddadige reacties op Solidariteit heeft gepleit", zei Strauss.

Een woordvoerder van het Britse ministerie van buitenlandse zaken zei dat de Britten opheldering hadden gevraagd van de Poolse ambassadeur. "Wij hebben onze hoop uitgesproken dat de situatie zo snel als mogelijk weer normaal zou worden. We hebben gezegd dat het belangrijk is dat Polen zijn zaken regelt zonder inmenging van buiten, van welke aard die ook is."

De Italiaanse minister van buitenlandse zaken, Emilio Colombo, heeft tegenover de Poolse ambassadeur zijn "grote bezorgdheid" geuit tegen het militaire ingrijpen. De Poolse regering heeft daarmee "in de interne situatie van Polen ernstige elementen ingebracht die zich niet zouden

mogen voordoen in het kader van Europa." Soortgelijke reacties zijn uitgesproken door de regeringen, in België, Noorwegen, Denemarken, Spanje en Portugal. Alle landen waarschuwen dat buitenlandse inmenging de zaak in Polen nog verder zou escaleren.

De Japanse minister-president Zenko Suzuki zei gisteren dat zijn land met Westerse naties zal samenwerken bij het nemen van maatregelen. "De situatie is nu echter onduidelijk en de Sovjetreactie is nog niet bekend. We moeten gadeslaan hoe de Poolse regering, Solidariteit en de kerk de toestand in orde zullen brengen."

De volksrepubliek China heeft vanmorgen laten weten dat het tegen buitenlandse inmenging in Polen is en dat de problemen door het Poolse volk zelf moeten worden opgelost. De Chinese media gaven geen verder commentaar bij de berichten uit Polen.

Het Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen (IVVV) en het Wereldverbond van de Arbeid (WVA) hebben gisteren de maatregelen in Polen veroordeeld. Het IVVV — 70 miljoen leden — toonde zich geschokt. Het eiste onmiddellijke vrijlating van de vakbondsleiders. Het WVA riep alle regeringen in de wereld op de maatregelen van de Poolse regering te veroordelen.

Chronologie van de Poolse crisis: zomer 1980 tot december 1981

(Kranteknipstel, bron onbekend)

Anderhalf jaar duurde een crisis in Polen, die in juli 1980, begon met een verhoging van de vleesprijzen en dit weekeinde zijn voorlopig hoogtepunt vond in de afkondiging van de staat van beleg en het militair bestuur. Anderhalf jaar, waarin de Polen vrijwel onafgebroken in spanning leefden. Maar ook maanden van toppunten van nationale vreugde en zelfbewustzijn, een van de zeldzame perioden uit de Poolse geschiedenis waarin dit zo vaak door buitenlandse overheersers geslagen volk kon zeggen wat het op het hart had, en van zijn hoop in een menswaardige toekomst kon getuigen. Hieronder worden de belangrijkste data uit die anderhalf jaar in herinnering geroepen.

1 juli 1980: De regering kondigt een verhoging van de vleesprijzen af met 40 tot 60 procent.

16 juli: De spoorwegwerkers in Lublin staken vanwege de verhoogde vleesprijzen.

18 juli: De staking in Lublin breidt zich uit tot het openbaar vervoer. De regering gebiedt de arbeiders het werk te hervatten. In het zuiden breken ook stakingen uit.

10 augustus: Volgens dissidenten hebben er inmiddels 150 stakingen plaatsgevonden.

14 aug: Arbeiders van de Lenin-scheepswerf in Gdansk bezetten de werf en eisen dat een ontslagen dissident weer in dienst genomen wordt. Van officiële zijde wordt voor het eerst het woord 'staking' gebruikt.

20 aug: Optreden tegen dissidenten. Er worden 14 arrestaties verricht.

21 aug: De eerste vicepremier, Mieczyslaw Jagielski wordt benoemd tot belangrijkste regeringsonderhandelaar in het stakingsconflict.

24 aug: Zuivering in de regering. Premier Edward Babiuch wordt vervangen door Jozef Pinkowski. Drie leden van het Politbureau worden van hun post ontheven.

29 aug: De stakingen breiden zich uit naar de Silezische kolenmijnen.

31 aug: De staking in Gdansk eindigt met de ondertekening van een uit 21 punten bestaand akkoord tussen de arbeiders en de autoriteiten, het akkoord van Gdansk.

3 sept: Ondertekening van een overeenkomst die een einde maakt aan de stakingen in de steenkoolmijnen.

5 sept: Spoedzittingen van het parlement en van het Centraal Comité van de Communistische Partij. Partijleider Edward Gierek heeft naar verluidt een hartaanval gehad.

6 sept: Gierek wordt afgezet en vervangen door Stanislaw Kania.

7 sept: Vakbondsleider Lech Walesa heeft een gesprek met kardinaal Wyszynski.

17 sept: Afgevaardigden van afdelingen van de onafhankelijke vakbond uit het hele land komen in Gdansk bijeen en richten "Solidariteit" op als overkoepelende nationale vakbondsfederatie. Hier en daar duren de stakingen voort ondanks toezeggingen van de regering voor economische hervormingen en loonsverhogingen.

Mis

21 sept: Voor het eerst wordt onder het communistische regime een Rooms-katholieke mis over de radio uitgezonden, conform de eisen van de arbeiders.

3 okt: De eerste legale staking vindt plaats. In verschillende delen van het land wordt een één-urige werkonderbreking gehouden.

19 okt: Wyszynski betuigt zijn steun aan Solidariteit. De Russische minister van buitenlandse zaken Andrej Gromyko komt in Polen aan voor een tweedaagse conferentie van ministers van buitenlandse zaken van het Warschau-pact.

24 okt.: Solidariteit wordt als legale vakbond erkend, maar het districtshof wijzigt eenzijdig het handvest van de vakbond om de leidende rol van de Communistische Partij in Polen te benadrukken.

31 okt: Premier Pinkowski heeft gesprek met vakbondsleiders.

7 nov: De regering maakt bekend dat er gezamenlijke Russisch-Poolse militaire oefeningen worden gehouden.

10 nov: Het hoogste gerechtshof vernietigt het besluit van het districtshof inzake Solidariteit en voegt de overeenkomst van Gdansk aan het handvest toe. Solidariteit gelast de algemene staking waarmee bedreigd was af.

14 nov: Gesprek tussen Walesa en partijleider Kania.

20 nov: Politie doet inval in het kantoor van Solidariteit in Warschau.

21 nov: Het parlement kondigt belangrijke wijzigingen in: de regering aan; een katholiek wordt tot vicepremier benoemd.

24-25 nov: De spoorwegwerkers van de spoorlijnen naar Gdansk en Warschau houden een twee uur durende stakingsactie. In de assemblageafdeling van de Warschause tractorfabriek Ursus begint een staking 'voor onbepaalde tijd' om de vrijlating af te dwingen van drukker en lid van Solidariteit Jan Narozniak, gearresteerd wegens het dupliceren van een geheim staatsdocument. Stakingen en protestacties breiden zich uit.

27 nov: Narozniak en andere leden van Solidariteit worden vrijgelaten, een algemene staking wordt afgelast. Staking in staalfabriek wordt afgelast na, een dramatische oproep van Walesa om de orde te bewaren.

1-2 dec: Het plenum van het Centraal Comité versterkt de, positie van Kania. De laatste aanhangers van Gierek worden weggezuiverd. Oost-Duitsland sluit zijn grenzen voor Westerse militaire waarnemers en Poolse staatsburgers, in dat laatste gevolgd door de andere buurlanden.

7 januari 1981: De leiders van Solidariteit nemen een resolutie aan waarin zij een vijfdaagse 40-urige werkweek eisen en regeringsvoorstellen verwerpen.

10 jan: Miljoenen Polen blijven weg van hun werk in verband met de eis van Solidariteit voor een "vrije zaterdag".

11-12-13 jan: De politie verwijdert leden van Solidariteit uit openbare gebouwen in Nowy Sacz en Ustrzyki Dolne die zij hebben bezet. Bij meer dan 100 bedrijven wordt een uur gestaakt uit protest tegen dit politie-optreden, Walesa gaat naar Rome. De Russische maarschalk Viktor Koelikov heeft in Warschau een gesprek met Kania en leden van de militaire top.

19 jan: Walesa keert terug uit Rome en heeft gesprek met Wyszynski en Pinkowski.

21 jan: studenten in Lodz bezetten universiteitsgebouwen.

22-23 jan: Een nieuwe stakingsgolf breekt los in het hele land.

24 jan: De tweede zaterdag waarop door veel Polen niet gewerkt wordt.

30 jan: Bij een 13 uur durend gesprek tussen Solidariteit en de regering worden de kwesties van de vrije zaterdag en de toegang tot de media opgelost.

3 feb: Kania verwijt Solidariteit dat de bond probeert een politieke oppositiepartij te vormen.

5 feb: Stakingen in het noordoosten van Polen. De voormalige premier Jaroszewicz wordt uit de Partij gezet.

6 feb.: Een algemene staking in Bielsko Biala wordt beëindigd als na onderhandelingen gevoerd. door bisschop Bronislaw Dabrowski een akkoord is bereikt.

9 feb: De algemene staking in de provincie Jelenia Gora wordt hervat. Het Centraal Comité zet premier Pinkowski af en benoemt minister van defensie generaal Wojciech Jaruzelski als zijn opvolger.

10 feb: Het Hoogste Gerechtshof weigert agrarischen afdelingen van Solidariteit als vakbond te registreren maar stemt er wel in toe dat boeren "associaties" vormen. De staking in Jelenia Gora eindigt na het bereiken van overeenkomst.

11 feb: Jaruzelski kondigt kabinetswijzigingen aan en roept op tot een moratorium voor stakingen voor 90 dagen.

18-20 feb: De regering sluit een overeenkomst met studenten en boeren en erkent het recht van de studenten om onafhankelijke verenigingen op te richten. De 47 dagen durende sit-in van boeren eindigt.

10 maart: Walesa en Jaruzelski komen bijeen om een oplossing te vinden voor de nieuwe arbeidsonrust. Zo'n 200.000 arbeiders houden een één-urige waarschuwingsstaking in de provincie Lodz uit protest tegen het ontslag van vijf arbeiders van het lokale militaire hospitaal. Moskou, Warschau en Berlijn maken bekend dat er later in maart in Polen oefeningen van het Warschaupact zullen worden gehouden door Polen, Oost-Duitsland, Tsjechoslowakije en de Sovjet-Unie.

19 maart: De politie treedt op tegen leden en bestuursleden van Solidariteit in de stad Bydgoszcz in het noordwesten om een einde te maken aan een 'sit-in' bij een provinciaal regeringsgebouw. Drie vakbondsactivisten worden in het ziekenhuis opgenomen.

20 maart: Twee uur durende waarschuwingsacties in het noordelijk-centrale deel van het land en dreiging met nationale staking als protest tegen het incident in Bydgoszcz.

24 maart: Solidariteit roept op tot een vier-urige nationale staking op 27 maart, die eventueel gevolgd zal worden door een algemene staking van 24 uur als de besprekingen met de regering niet tot bevredigende resultaten leiden.

27 maart: 4-urige staking door het merendeel van Polens 13 miljoen arbeiders. Regering en vakbond proberen middels besprekingen een algemene staking af te wenden.

29-30 maart: Het plenum van het Centraal Comité spreekt na een 18 uur durende zitting zijn vertrouwen in het leiderschap uit. Voorstanders van de harde lijn in het Politbureau bieden ontslag aan na uitermate kritisch debat.

31 maart: De leiding van Solidariteit in Gdansk gelast algemene staking af ondanks heftige kritiek op Walesa. Er wordt een akkoord met de regering bereikt.

1 april: Vlees wordt in het hele land gerantsoeneerd.

2-3 april: De Verenigde Staten voeren waarschuwingen voor mogelijke Russische invasie op.

7 april: Brezjnev geeft tijdens het Congres van de Tsjechoslowaakse Communistische Partij onder voorbehoud zijn steun aan de pogingen van de Poolse Partij om de crisis te bedwingen. Einde van de militaire oefeningen van het Warschau-pact.

10 april: Jaruzelski dreigt op te stappen als hij van het parlement geen mandaat krijgt om op te treden. Het parlement roept op tot een moratorium voor stakingen voor 2 maanden.

17 april: De regering stemt in met registratie van agrarische afdelingen van Solidariteit. Einde van de 'sit-ins' van boeren in Bydgoszcz en Wroclaw.

18 april: Een herziene versie van het rantsoenerings-plan voor boter, meel, rijst en boekweit wordt bekendgemaakt.

24 april: De Russische ideoloog Mikhail Soeslov heeft een gesprek met Politbureau-leden in Warschau en geeft opnieuw de verzekering van Russische steun onder voorbehoud aan de Poolse Partij.

29 april: Het Centraal Comité is 20 uur in plenaire zitting bijeen. Het Politbureau wordt uitgebreid met twee arbeiders. Ex-premier Pinkowski wordt uit de Partij gezet.

3 mei: Herdenking van de constitutie van 1791. Dit is de eerste officiële herdenking van deze datum —3 mei was voor de oorlog de Poolse Nationale Dag — sinds de communisten aan de macht kwamen.

20 mei: In Sosnowiec begint een hongerstaking om de vrijlating af te dwingen van politieke gevangenen.

25 mei: Massale studentendemonstraties voor de vrijlating van politieke gevangenen. Twee ex-ministers plegen zelfmoord. Volgens de regering zijn er beledigingen geuit aan het adres van Russische soldaten. De afgezette premiers Jaroszewicz en Babiuch verschijnen voor een commissie van onderzoek.

28 mei: Kardinaal Wyszynski sterft.

5 juni: Vier leden van de Confederatie van een onafhankelijk Polen worden uit voorarrest vrijgelaten na grootscheepse campagne voor vrijlating van politieke gevangenen. Dichter en Nobelprijswinnaar Czeslaw Milosz keert na bijna 30 jaar naar Polen terug

9-10 juni: Het Centraal Comité komt bijeen naar aanleiding van waarschuwendende brief van de Sovjet-Unie op 5 juni. Kania weet zijn bedreigde positie te handhaven.

15 juni: Het proces tegen leden van de Confederatie van een onafhankelijk Polen, het eerste grote politieke proces sinds de crisis, begint in Warschau.

28 juni: Ceremonie ter herdenking van de rellen in Poznan 25 jaar geleden.

3 juli: Gromyko arriveert voor een tweedaags bezoek.

7 juli: Aartsbisschop Jozef Glemp wordt als opvolger van Wyszynsky benoemd.

8 juli: 40.000 dokwerkers staken.

14 tot 20 juli: Het Congres van de Communistische Partij bijeen.

25 juli: Eerste 'hongerdemonstratie', protestacties duren voort tot ver in augustus met blokkade van kruispunt in centrum van Warschau.

7 aug: Stakingen waarbij meer dan 500.000 werknemers betrokken zijn. De verbale oorlog tussen de regering en Solidariteit escaleert.

14 aug.: Kania en Jaruzelski gaan naar de Sovjet-Unie.

18-20 aug: Staking bij dagbladen.

5-10 sept: Eerst fase van congres van Solidariteit.

16 sept: Politbureau geeft harde verklaring uit tegen Solidariteit.

18 sept: De Sovjet-Unie maant de Poolse autoriteiten op te treden.

26 sept - 7 okt: Tweede fase van congres Solidariteit.

18 okt: Jaruzelski vervangt Kania als partijleider. De regering en Solidariteit ondertekenen een voorlopige economische overeenkomst.

20 okt: In Katowice komt het bij tot rellen vanwege arrestaties van voorlichtingsmensen van Solidariteit. Stakingen en protestacties breidden zich uit.

21 okt: Er dreigen rellen uit te breken in Wroclaw vanwege de arrestatie van voorlichters van de vakbond.

22 okt.: In de provincie Zielona Gora breekt een algemene staking uit.

26 okt: Er worden speciale militaire eenheden naar de provincies gestuurd.

28 okt. Landelijke één-uursstaking.

30 okt: Kabinetwijzigingen. Jaruzelski vraagt om "speciale bevoegdheden" voor de regering.

31 okt: Het parlement doet een oproep de stakingen te beëindigen.

1 nov: De oproep wordt door ruim 250.000 stakers genegeerd.

4 nov.: Glempl, Jaruzelski en Walesa komen in top-beraad bijeen om mogelijkheden te vinden voor een hervatting van de dialoog.

11 nov.: Polens vroegere 'nationale dag' wordt voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog gevierd.

12 nov.: Duizenden studenten gaan in staking.

17 nov.: Begin van besprekingen tussen regering en Solidariteit over de economie.

22 nov.: Politie doet inval in de woning van dissident Jacek Kuron. De door hem opgerichte "discussie-clubs" zijn volgens de autoriteiten illegale politieke partijen.

28 nov.: Het Centraal Comité vraagt het parlement de regering 'speciale bevoegdheden' te geven om orde en gezag te handhaven.

2 dec: Grote politie-inval maakt einde aan sit-in bij de paramilitaire Brandweeracademie.

3 dec: Vakbondsleiders komen in Radom bijeen en nemen een ontwerp-resolutie aan waarin tot algemene staking wordt opgeroepen in het geval de regering 'speciale bevoegdheden' zou krijgen.

6 dec.: De afdeling Warschau van Solidariteit neemt resoluties aan waarin wordt opgeroepen tot massademonstraties op 17 dec. |

7 dec.: De Poolse autoriteiten! geven uitgelekte notulen van de bijeenkomst in Radom vrij en gebruiken de militante toespraken als wapen in de escalerende propaganda-oorlog tegen Solidariteit.

9 dec: Walesa en Glempt komen bijeen na dringende oproepen van Glempt aan Walesa, Jaruzelski en het parlement voor vrede en hervatting van de dialoog.

11-12 dec: Het nationale comité van Solidariteit komt bijeen in de Lenin werf en neemt radicale resoluties aan.

13 dec: De staat van beleg wordt afgekondigd.

Bron

Persoonlijk archief van F.C. Gestencilde teksten uit diverse tijdschriften, de meeste uit het Frans vertaald. Waarschijnlijk betreft het een tekstenbundel voor een conferentie over Polen in 1981 gehouden te Amsterdam. De tekst "Polen 1976: arbeidersstrijd tegen staatskapitalisme" is eerder verschenen in het blad *Spartacus*. Voor deze uitgave zijn Nederlandse taal en spelling aangepast.